

JÓ TOJÓ TYÚK

65.756

A
HASZONHAJTÓ TYÚKTENYÉSZTÉS
GYAKORLATI ÚTMUTATÓJA

32 képpel

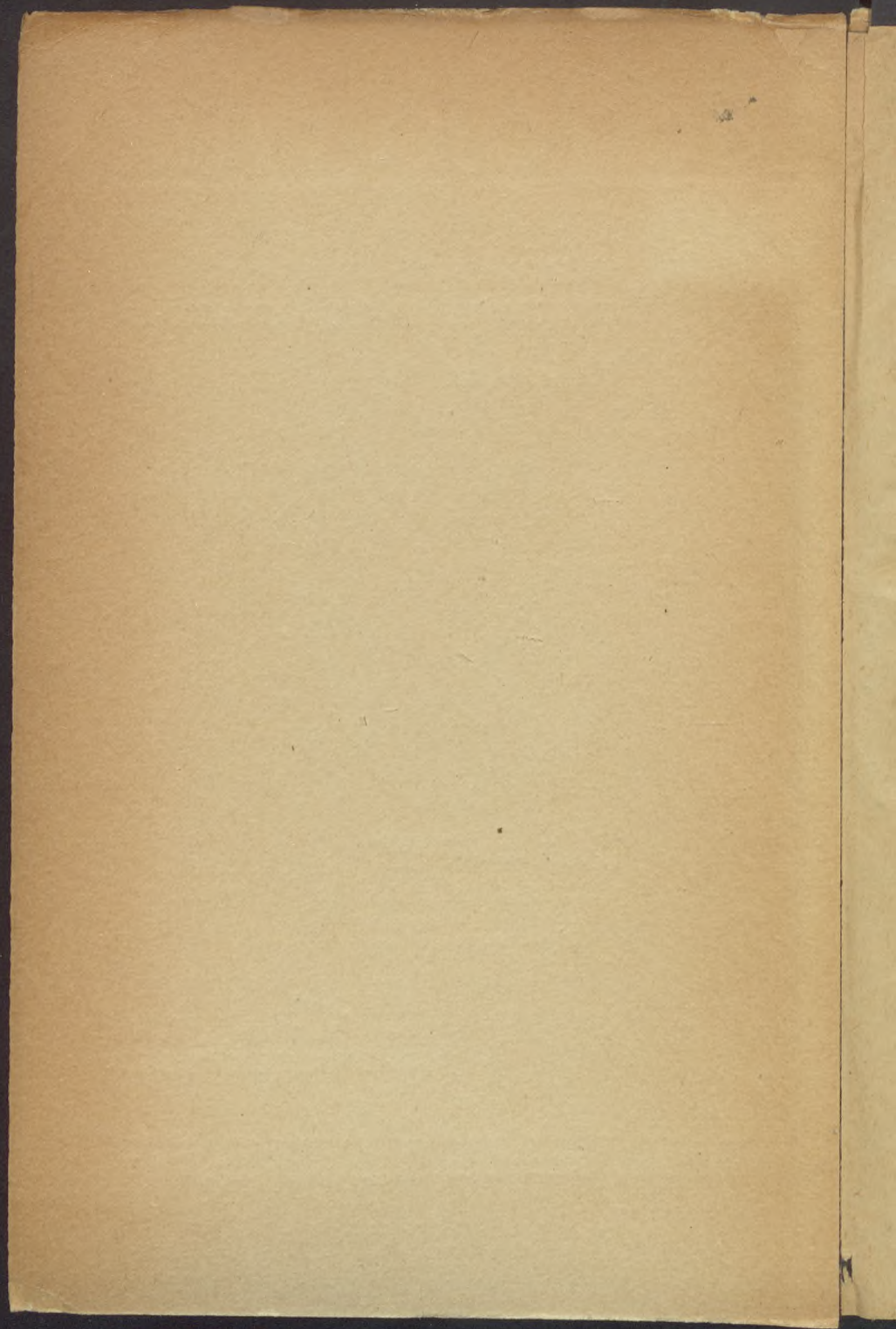
Irta: **PÉTERFY TAMÁS**

Kendermagos javított magyar tyúk
évi 160 átlag tojáshozammal
a Gödöllői Állami Baromfitelepről

Ára: **60** fillér

KIADJA AZ ÁLTALÁNOS NYOMDA, KÖNYV- ÉS LAPKIADÓ RT., BUDAPEST

JÓ TOJÓ TYÚK

A
HASZONHAJTÓ TYÚKTENYÉSZTÉS
GYAKORLATI ÚTMUTATÓJA

32 képpel

Írta: **PÉTERFY TAMÁS**

Kendermagos javított magyar tyúk
évi 160 átlag tojáshozammal
a Gödöllői Állami Baromfitelepről

Ára: **60** fillér

Általános Nyomda, Könyv- és Lapkiadó Részvénytársaság,
Budapest, VI., Nagymező-u. 3. Nyomdáért felelős: Dr. Uj István.

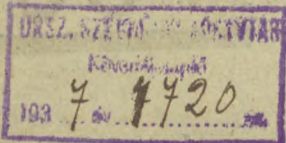
JO TOLÓ TYUK

ELŐZŐKÖNYV TUDOMÁNYOS
KÖNYVTÁRSZÁM

TAMÁS FERENC

65756

ELŐSZÓ

Általában kétféle tyúktenyésztést különböztünk meg. Egyik a *kisemberek haszonhajtó tyúk-tenyésztése*, ahol minden fillér bevételt és kiadást szigoruan számontartunk és *minél több jövedelemre törekszünk*. A másik a *sport tyúktenyésztés*, ahol a haszonvétel nem jön számításba, csakis a tenyésztő kedvtelésének a kielégítése. Ez a szakkönyv a kisemberek haszonhajtó tyúktenyésztésének gyakorlati útmutatója és a kisgazdaság jövedelmét kívánja fokozni. A fényűzésszerű sporttenyésztésről egyáltalán szó sem lesz a „*Jó tojó tyúk*” szakkönyv lapjain. Kötelességemnek tartom előrebocsátani azt is, hogy a *tyúk-farm* berendezése kisemberek részére nem tanácsos. Különben a baromfi-farmok nálunk a gyakorlati szaktudás és tenyésztési tapasztalatok hiányában szomorú bukáson estek át. Az állami támogatásban bőségesen részesített tyúkfarmok tömegesen mentek tönkre és drága volt a farm-rendszer tanulódíja úgy az állam részére; mint a hozzá nem értő tenyésztőknek. Örvedetes, hogy a hozzáértéssel vezetett nagy tenyészetek megmaradtak és *tenyészanyag beszerzésére a kistenyésztők rendelkezésére állanak kitűnő tisztavérű állataikkal*.

Az amerikai tyúk-farm gyakorlati magyar ismerőinek nevét kötelességem ezalkalommal is feljegyezni. *Igali Szvetozár*, a jeles magyar gazda, negyedszázadon át élt Amerikában és személyes tapasztalás által sajátította el a tyúkfarm-rendszert. *Szafián Lajos* okleveles gazdászunk is egy évtizedet meghaladó időn át szolgált Amerikában a tudást. Volt kocsis, farmmunkás, fejő, napszámos a mezőgazdasági gépgyárban, de itthon nem értettük meg az akadémiát végzett okleveles gazdasági munkást. Pár évig birta a Köztelken, aztán visszament a tudás szabad hazájába, az Egyesült Államokba, amelynek előzőleg kilenc államát járta be, két tenyerével keresve meg a kenyerét. Nálunk ezeknek az Amerikát járt gyakorlati gazdáknak figyelemre sem méltatták a tyúkfarmokról írott élettapasztalásait. Visszamentek a tengeren túlra. Hazai tyúkállományunk 80 százaléka kisemberek udvarán él. Ezeknek a kisembereknek jegyzem fel „Jó tojó tyúk” szakkönyvemben negyvenévi gyakorlatban gyűjtött tyúktenyésztési tapasztalásaimat. Szolgáljon javukra, gyarapítsa jövedelmüket a nehéz megélhetés nyomasztó napjaiban.

A szerző

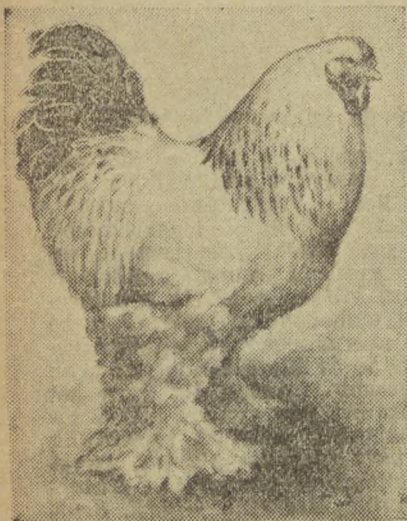
Száz év a magyar tyúk vérkeresztezéséből

Még honszerző őseink hozták be erre a földre az igénytelen magyar tyúkot, miként a szürkés-fehér magyar gulyamarhát, amelyeket — mint minden haszonállatainkat — vérkeresztezéssel és a legértékesebb egyedek kiválasztásával javítottak. Száz esztendővel ezelőtt *Széchenyi Istvan* gróf, a nagy gyakorlati gazda külföldi tanulmányai közben nemcsak a nemesvérű lovakat és a kicsi selyemhernyókat telepítette be hazánkba, hanem a házi szárnyasok vérfelfrissítéséről sem feledkezett meg. Száz év alatt a magyar tyúk vérkeresztezéséhez legkevesebb minden tíz évre két külföldi tyúkfajta szolgáltatott vérananyagot. Erre bizonyosságul szolgálnak a behozott külföldi tyúkfajták nevei: *Bráma* (gatyás), *Kókin* (gatyás), *Plimut*, *Langsán*, *Hudán* (bóbitás), *Viandott* (rózsataréjú), *Minoraka*, *Olasz*, *Orpington*, *Faveroll*, *Mechelni*, *Maláji*, *Szul-tán* (török tyúk), *Welsumi*, *Barneveldi*, *Spanyol* és *Angol viador*, *Holland* (bóbitás), *Ezüst janán törpe*, *Selyem japán* (fehér), *Hollandi kék*, *Erdélyi csőrénnyaku*, *Sussex*, *Izlandi vörös* és *Fehér leghorn*. De bizonyos, hogy ez a huszonöt külföldi tyúkfajta felsorolása nem meríti ki az összes keresztezéseket és a magyar tyúkból a magyar élnivágás napjainkban mégis kitenyészttette a gazdságunkban leghasznosabb, igénytelen, betegségekkel szemben ellenálló, *javított magyar tyúkot*. Látna a magyar élnitudásnak ezt a felbecsülhetetlen értékű dicsőségét, igen kedves lesz visszatekinteni a százéves vérkeresztezésre és színről-színre szemlélni az idegen tyúkfajtákat és azoknak vérmaradványait, hatásait a magyar tyúkban.

Bráma tyúk

Tollaslábu (gatyás), nagytestű, angol eredetű tyúk. emlékezet szerint a legrégebb külföldről behozott fajta. (Az 1864. évi Erdélyi Gazda Naptárban láttam először a képét.) Színe fehér, nyakán és farkán feketeszélű (íromba) tollakkal. Tiszta vérben napjainkban is több

nagytenyésztő tartja a szép bráma tyukot, mint díszbaromfit, mert tollas lába, magas, szép alakja és sárga héju tojásai végett igen kedves. A magyar tyukot befolyásolta gatyás lábával, kellemes *iromba* tollazatával és zsemlyeszínű, nagy tojásaival. A magyar tyuk javításánál csak *iromba* tolla és sárga tojásszíne hasznosított, a tollas lábat mellőzték tenyésztóink.

1. Bráma kakas.

2. Kokin kakas.

Kokin tyúk

A múlt század hatvanas éveiben volt divatos a *gatyás tyúk*, a bráma és kokin fajta. Valóságos díszbaromfudvarnak óriás testével, sűrű tollas lábaival úgy sétál a többi baromfi között, mint egy uszályos hercegnő. Valójában azonban csak díszbaromfi a kokin. Több színben tenyésztették, de legszebb volt a sárga. A magyar tyukfajtát befolyásolta sárga tojáshéj színével és a testnagyság növelésével. Husa ízletes. Tojássúlya 60 grammon felül van. Testsúlya 5–6 kilót nyom. A magyar tyuknál a gatyás lábat örököltte át, *ami egészségtelen*, mert az udvaron minden piszkot felszed a hosszú lábtollazat és sokféle betegség okozója. Járásuk a dús tollazat miatt nehézkes, lassu. Szárnyas ellenségei elől nem bír menekülni, tehát gyámoltalan. Mint díszbaromfit most is tenyésztik, de magassága egyharmadával csökkent és súlya is kisebb az ötven év előtti kokinnál.

Plimut tyúk

Amerikai nagytestű tyukfajta a plimut. A múlt század nyolcvanas éveiből ismerjük. Először *sötét kendermagos* színezetben, később világosabb tollazatban, mint *ezüst plimut* terjedt el. Az összes külföldi tyukfajták közül nálunk a plimut a legkedveltebb. Husa jóízű, betegségekkel szemben ellenálló. Tojása nagy és zsemlyeszínű. Közepes tojó, évi 80–120–160 tojással. Télen is tojik. *Mint kotló a legkiválóbb anya*, egyetlen tyukfajta sem versenyezhet csibenevelésben a plimuttal. Végtelen kedves és szelid állat, nem tapossa el kis csibéit. Csendes, gondos kotló, nem hagyja el fészket. A legmegbízhatóbb *élő-keltetőgép a plimut*, mert dús tollazatu, nagy teste alá 21–23 keltető tojás kockázat nélkül rakható. A magyar tyukanyagba a plimut vérkeresztzése vitte bele a leghasznosabb tulajdonságokat az összes külföldről behozott tyukfajták közül. A kitenyésztett magyar kendermagos tyuk teljesen a plimutra emlékeztet színre, alakra, esakhogy a magyar kendermagos kisebb testű és többet tojó, mint a közkedvelt plimut.

Langsán tyúk

A külföldről behozott tyukfajták sorrendjében a bráma, kokin és plimut után következett a langsán, mely Észak-Kínából származik. Ötven év előtt az első

3. Plimut tyúk.

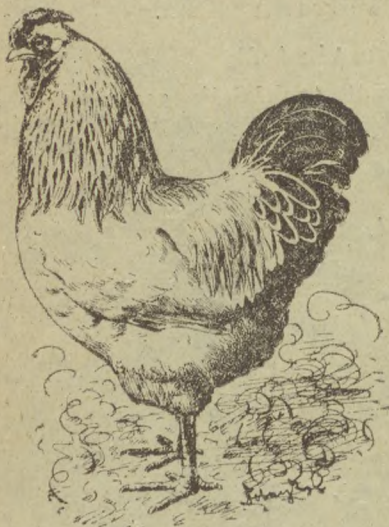

4. Fekete langsán tyúk.

behozott fekete langszánok bámulatba ejtették a magyar fajtenyésztőket. A hatalmas és formás testnagyság, 4–5 kilós testű, szép fehér bőr és csodás fekete tollazat, melynek végtollai ezüstös-zöld színben ragyognak. Egyszerű piros taréj és lebernye, sima, sötét pala színű lábak, nagy és erős esontozat, csendes, nyugodt mozgás. A langszán tyukfaját szépsége vitte előre hódító útján és a fajbaromfitenyésztők rajongtak érte. A farktolla szolgált a csendőröknek kalapdíszül. Mint húsbarmfi kitűnő, tojóképessege gyengébb a plimuténál. A köztenyésztésre fehér bőre, hústömege, tojásmérete és annak zsemlyeszíne voltak jó hatással. A köztenyésztésben fekete színe miatt nem bírt elterjedni, de nem is kívánatos.

Viandott tyúk

A múlt század nyolcvanas éveiben, tehát 50–60 év előtt Amerikában állították elő a viandott tyukfaját a farmerek és egy indián törzs nevével adták neki. A

5. Viandott kakas.

viandott fajta előzetes vérkeverése ismeretlen, de hatvan év óta önálló fajta. Tollazata nyolcféle színompában ismeretes. Nálunk tiszta fehér és fehér-fekete színben, tehát a kedvelt irombát tenyésztik. Csőre, valamint lába és a bőre sárga. Szeme, lebernyéje vörösbarna. Tarajalakja rózsás. Testalakja szép és arányos.

Nálunk *tojóképessége* által terjedt el. A világkiállítások egyéves tojóversenyein több alkalommal első volt a viandott. A háború előtt Ausztráliában rendezett tojóversenyen évi 234 tojással nyerte egy fogoly-színű viandott tyúk az első díjat. Tojása 6–7 deka, tojáshéja barnás zsemlyeszín. Gondos tartás mellett igen jó téli tojó, húsa finom és ízletes. A viandott az állati betegségekkel szemben nagyon is ellenálló és előnye, hogy nem válogatós. A magyar tyúk vérkeresztelésében félszázad óta sok értékes tulajdonságot rögzített meg. Kisebb báromfiudvarra sokkal hasznosabb a izlandi vörösnél és a fehér leghornnál. Tiszta vérben többen tenyésztik és a kiállításokon mindig található.

Minorka tyúk

Több mint harminc éve tenyésztjük. A minorka spanyol eredetű, de Angliában tenyésztették ki. Azonban valami tévedés van a mai minorka és a neve között,

6. Minorka tyúk és kakas.

mert a neve *kicsikét* jelent, viszont napjainkban a minorka szép, fejlett tyúk, 3–4 kiló testsúlyban, ami *kicsikének* éppen nem mondható. Hozzánk Angliából került többféle színben. Tojóképesége az olasz tyúkfajtával versenyez. Tojása fehér színű, ami nem kedvelt szín az értékesítésnél. Hústermelése közepes, húsanak íze vadas, szinte pulyka-zamatú és a különlegességek kedvelői dicsérik. A tojóképesége nem haladja túl a javított magyart. A köztenyésztésbe további vérkeresztelése nem kívánatos.

Orpington tyúk

Ezt a tyúkot negyven év előtt tenyésztették ki Angliában az Orpington gazdaságban. Nálunk 1901-ben Polonyi Manó kecskeméti állomásfőnök hozta be az első orpington-törzset. Darányi földmívelési miniszter akkor sokat költött a nagytestű orpingtonok meghonosítására, de ez a nehéz húsbármfi egyáltalán nem vált be nálunk. Két évtizeden át erőszakolták az ország faj-

8. Fekete bantám kakas.

7. Fehér orpington kakas.

tenyésztői a magyar baromfitenyésztés kárára. Az állam költségén, ráfizetés nélkül, cserélték be a nagy orpington keltető tojásokat a kisebb magyar tyúktojásokért, de sok járatlanságot követtek el. A messzi Székelyföldre szállított keltető cseretojások közül száz orpington-tojásból 1–2 csirke kelt ki, mert a hosszú úton összerázódott a tenyésztőtojás és a székelyeknek egy-két orpington csirke száz darab cseretojásba került. Drága volt és sikertelen az állami támogatás. Az ígért 140–160 évi tojáshozam 40–60 darabra csökkent a gyakorlatban. Az orpington barátok még 30 évi keserű tapasztalásuk után is magyarázzák ennek a tyúkfajtának a magyar tyúkra gyakorolt kiváló hatását, de az élettapasztalatok ennek az ellenkezőjét igazolják. Az államnak kárba veszett sok milliója, a köztenyésztés pedig időt vesztett a haszontalan keresztezéssel, ami növelte a magyar tyúk testét, de csökkentette az évi tojásrakást, lustává, gyenge élelemkeresővé tette a magyar tyúkot.

Bantam tyúk

A bantam tyúk kistestű díszbaromfi. Anglia, Kína és Japán különösen felkarolta számos színváltozatban. Nálunk a fekete és fehér bantamot tenyésztik a díszbaromfi kedvelők. A feketék tolla zöldesüstös fényesfekete, lába és csőre is fekete, vagy kékes ólomszínű. Taraja felálló, élénkpiros, rózsásalaku. Az arc és álllebernyék vérpirosak, a füllebernyék hófehér színűek. A fehér bantamnak lába, csőre rózsaszín. A bantam

igen élénkmozgású, zömök testtörzzsel és a kakas farktollazata nagy, telt és kiálló. A bantam igen jó tojó, de pici tojásai piaci forgalomba nem valók. Igen hasznos a gyümölcsösben, díszkertekben és mindenütt, ahol *rovarirtásra alkalom van*. Táplálékot tavasztól télig nagyon keveset fogyaszt, a bogarászással jól megél. A magyar tyúk vérkeresztezésénél alig észrevehető a bantam vér és alak, de a tüzes bantam kakasok mindenestre keverték a fajta vérét a magyarral. Egy kis bantam kakas képes két magyar, vagy más fajkakat is rövidesen vérbe keverni és elverni, hogy fajfenntartási erejét biztosítsa.

Ezüst japán tyúk

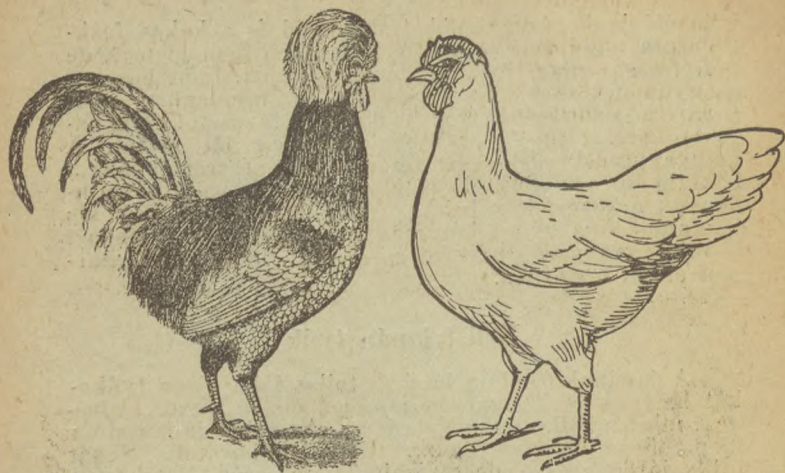
A japánoktól síma lábú és tollas lábú törpe tyúkat hoztunk be. A gatyás japánok éppen olyan kedvesek, mint a tollas lábú galambok. Az ezüst japán síma lábú, törpe és igen élénk, tüzes díszbaromfi. Sokat tojik, jó bogarászó, de tojásai nagyon aprók. Rátételezve törpe, vastag lábszárára, önkéntelenül a *törpe lábú magyar őstyúk* jut eszünkbe és megállapítható, hogy a legeredetibb magyar tyúk, a rövidlábú őstyúk örököltetett vért a törpe ezüst japántól is. Mint díszbaromfi, igen kedvelt. A törpe ezüst japán kiállításainkon mindig szerepel a sporttenyésztők örömére.

Hollandi tyúk (bóbitás)

Félszázad előtt, mint *hudán tyúk* divatos volt a hollandi bóbitás. Középnagyságú, jó tojó tyúkfajta évi 120—180 tojáshozammal. Baromfikiállításokon feltűnést keltenek a tiszta hófehérek, fekete bóbitával és a koromfeketék, hófehér bóbitával. A bóbitás fejtollát újabban annyira hosszúra tenyésztették, hogy *már nem is szép*, nem koronás fejdísz képez a tyúk fején, hanem lelő és látásában zavarja az állatot. A holland tyúk kedvence bóbitáját (búbos tyúk) és zsemlye színű tojáshéját örököltette át a magyar tyúkba.

Barneveldi tyúk

Hollandiában, Barneveld vidékén tenyésztették ki ezt a gazdasági tyúkot. Jó tojó, 150—160 évi tojással, de tollazata fekete vöröses foltokkal és a fekete szín nem kedvelt nálunk. Nagysága közepes, finom csontozattal, zamatos ízű húsa van. Nálunk sötétbarnás tojáshéja alkalmassá teszi vérkeresztezésre, hogy a kedvelt sárgásbarna tojáshéj színét átörökítse. Kistenyésztőknek főleg vele próbálkoznunk.

9. Hollandi bőbitás kakas.

10. Fehér leghorn tyúk.

Sussex tyúk

Angliában tenyésztették ki. Alakja, színe az irombra bráma tyúkra emlékeztet, csak hogy nem tollas a lába. Tojásai nagyok, világosbarnák, évi 80–130 tojáshozammal. Gyorsan nő, hamar hízik, de nálunk nincs szükség újabb idegen húsfajtára, mert ebből elég van.

Leghorn tyúk

Az olasz livornói tyúkból tenyésztették ki Amerikában és a nevét Livornó olasz várostól (angolul Leghorn) kapta. Kistestű, karesű, jó tojó fajta. Nálunk a fehér tollszínű van elterjedve. Tojáshéja fehér. Évi tojáshozama 140–200 darab. Rossz kotló, vagyis egyáltalán nem szeret kotolni, különben karesű kis teste nem is alkalmas a keltető tojások letakarására. Az utóbbi tíz évben országszerte divatos lett a fehér leghorn tyúk, de a betegségekkel szemben gyöngye ellenálló képessége miatt állandóan sok a panasz a leghornok ellen a kistenyésztők körében. A nagy tenyészetekben (farmokban) rendszeres állatorvosi felügyelet alatt vannak. Kistenyésztők részére sokkal gazdaságosabb, jövedelmezőbb a fehér magyar tyúk, mert ennek nem kell patika és állatorvosi állandó felügyelet.

Vörös izlandi tyúk

A külföldről behozott tyúkfajták között ez a legújabb divat. Észak-Amerikában tenyésztették ki. A vörös izlandiak úgyis mint jó tojók, úgyis mint bőséges húst szolgáltató tyúkok nálunk beváltak. Csupán a betegségekkel szemben gyöngye az ellenálló képességük. Évi tojáshozama 150–180. Mint kotló, közepes értékű. Meg sem közelíti a kitünő plimutot. A vörös izlandi tyúk bőséges takarmánvozást, szemeleséget kíván. A tanyákon „nyakigláb” néven csufolják a lesóványodott, nem élelmes izlandiakat. Különben kellemes alakú, szép állatok és idővel megszokják nálunk az éghajlati viszonyokat, de addig sok izlandi fajta csibe pusztul el fehér hasmenésben, amiről tömegesen panaszkodnak a kistenyésztők. Kisemberek udvarára hasznosabb a sárga magyar tyúk.

11. Vörös izlandi kakas.

12. Erdélyi csórényakú tyúk.

Erdélyi csórényakú tyúk

A csórényaku erdélyi tyúk származása ismeretlen, de évszázadok óta tenyésztik a székelyek Erdélyben. Nyakának kopaszságáról gyöngytyúk keresztezésére következtethetünk. Származásáról nincs történelmi adat és általában, mint erdélyi csórényaku ismeretes. Található minden színben. A tyúk $2\frac{1}{2}$ –3 kilót nyom, a kakas félkilóval nehezebb. Próbáltak teljes, egyöntetű fajtajelleget megállapítani a csórényakuknál, de ez nem sikerült. Testének, tollszínének, alakjának változata sokféle, de fajtajellegének jó tulajdonságai megrögzítettek.

Az erdélyi (székely) csórényaku tyúkfajta élelmes, jó kaparó, edzett, betegségekkel szemben ellenálló, kitűnő kotló, jó csirkenevelő, igénytelen és sokat tojó, évi 140—220 tojással. Tojásrakásban még a magyar tyúkot is túlhaladja. Tojásai zsemlyesárgák értékesek, ritkán fehér héjuak. Egyetlen hátrány a kopasz nyaka, melyet nem mindenhol kedvelnek.

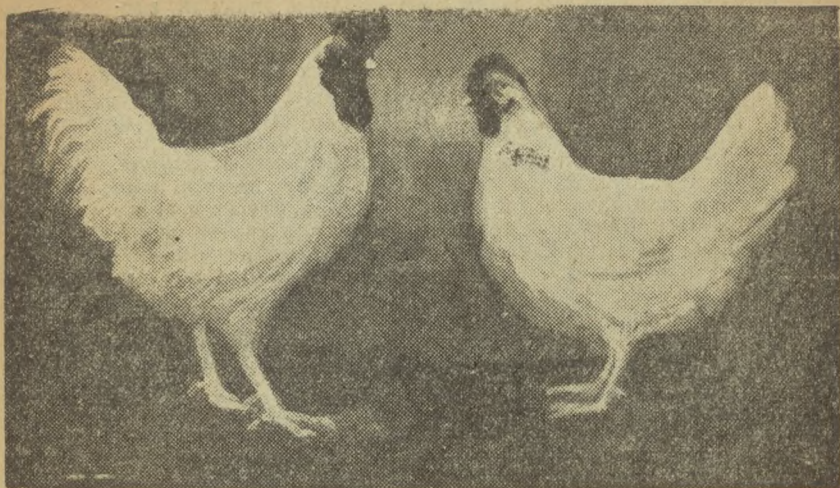
Magyar tyúk

A magyar tyúkot őseink, a honfoglaló magyarok hozták. Ezer éve velünk van. Az utolsó száz év alatt sok idegen fajtával kereszteződött, de különösen a múlt század 80-as éveitől kezdődött a magyar tyúk vérkeresztzése, amit az *Élőszóban* felsoroltam. *Nagyobb test, több hústermelés* volt a vérkeresztzés egyik célja. *Sok tojás, több jövedelem* volt a másik cél. Azután az alak, a toll

13. Javított magyar kendermagos tyúk a Gödöllői Állami Baromfitelepről, évi átlag 160 tojáshozammal.

színe, a tojáshéj színe irányította, mint harmadik cél a magyar tyúk javítását. Végre félézázados vérkeverés után elérkeztünk ahhoz a ponthoz, hogy nincs egyelőre szükségünk további vérkeresztzésre, mert a *kitenyészett magyar tyúknál nincs hasznosabb tyúkfajta hazai viszonyaink közt*. A Friss Ujság gazdasági heti melléklete a „Kisemberek Házatája” közleményei között hét év óta követett irány általánosan átment a köztudatba: „Magyarnak magyar tyúkot!” Azóta a baromfi kiállításokon is a magyar tyúk vezet, ez van legelől bemutatva, nem az idegen, külföldi jövevény. Az úttörők közül hálásan emlékezünk a kezdőkre, akik a század elején buzgólkodtak a magyar tyúk megbecsülése érdekében. *Voronyák Lajosné* Uifehértón a sárgákat, *Szalay János* Szolnokon a fehéreket, *Kovács Ödön* máv, főtiszt a kendermagos magyar tyúkokat tették országszerte

14. Magyar fehér tyúk és kakas.

ismertté, becsültté. Az utóbbi húsz észendő alatt százakra szaporodott a magyar tyúk javítóinak száma. Végre a földművelésügyi kormány is elrendelte, hogy az állami baromfitelepek foglalkozzanak a magyar tyúk tenyésztésével és a fajta javításával. Gödöllőn *kendermagos*, Kecskeméten a *fehér* és Pápán a *sárga* magyar tyúk kitenyésztését végzik a földművelési kormány intézkedése szerint. A javított magyar tyúk a gödöllői állami telepen *általában* elérte az évi 160 tojáshozamot. A cél kitűzése az, hogy a magyar tyúk legyen a leghasznosabb *gazdasági tyúk*, mely jó tojóképeségével és javított testsúlyával *kettős jövedelmet* biztosítson viszonyaink között. A magyar tyúknak már vannak különböző válfajai, mint a *csórénnyakú székelty tyúk*, a *magyar borzas tyúk*, a *magyar őstyúk*, mely erős vastag lábaival és zömök testével a legedzettebb tyúkfajta. Általában a magyar tyúk élelem keresésben a legszorgalmasabb, nem igényes, betegségekkel szemben edzett, ellenálló, tojástermelése fokozható, *húsa a legízletesebb az összes tyúkfajták között.*

Magyar őstyúk

Az ezeréves magyar tyúk ott található az alföldi tanyák körül. Teste zömök, melle széles, színe vegyes, de legtöbbször barnás-sárga, fekete írombával (íromba = a toll széle fekete). Lábai rövidek és feltűnően vastagok, erős körmökkel. Kaparásban kifáradhatatlan.

Jó tojó, évi 140–200 tojásrakással. Tojásai nagyok, sárgásbarna héjjal. Kitűrő kotló, jó anya. A tyúkasz sas témadásait visszaveri, különösen vastag, erős körmeivel és nagyra fejlett esőrével. Érthetetlen, hogy az ősmagyarok tyúkját ezideig nem tenyésztették ki a sport-tenyésztők önálló fajtára. A kistenyésztők udvarán, tanyáján mindig található a vegyes, kevert tyúkállományban esórényakú, gatyás lábú, bóbítás és *ősmagyar*. Az ősmagyar tyúknak csak a lába törpe, mert a teste nagyon is rendes, csontos szokott lenni. Ezt az ezeréve rejtegetett magyar kincset a javító tyúktenyésztők hívatottak felkutatni, kiválogatni és a magyar dicsőségért kitenyésztetni, min fennmaradott óserőt a honfoglalás idejéből. Hasonló külföldi tyúk a *törpe kusza*, de magyar őstyúk sokkal szebb testű és kiválóbb jótulajdonosságokkal bír. Kistenyésztőnek a magyar őstyúkot kiválogatni és tenyésztetni feltétlenül gazdaságos.

Olasz tyúk

Negyven év előtt hoztuk be a félrecesapott taréju olasz tyúkot fogoly színben, de volt fehér és fekete is. Jó tojófajta, de tojáshéja fehér és rossz anya, miként az olasz tyúkból kitenyésztett fehér leghorn is, melyet az utóbbi években divatossá tettek baromfitenyésztésünk irányítói köztenyésztésünk kárára.

Magyar borzas tyúk

Igazi magyar különlegesség a magyar *borzas tyúk*, melyből hozzáértő tenyésztők kezén világhírű fajta

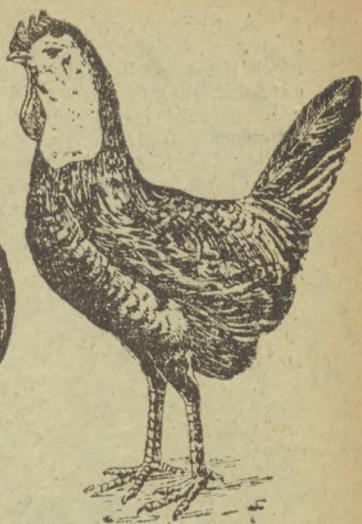
15. Magyar őstyúk,

16. Borzas magyar tyúk,

17. Angol viador.

18. Spanyol tyúk.

lehet pár év alatt. A borzas magyar tyúk testalakja leginkább az olasz tyúkhöz hasonlít, melynek újabban leghorn nevet adtak. A tyúk ritkán nehezebb egy és fél-kilónál, a kakas valamivel nagyobb testű. Mint elvegyült fajta, minden színben található a gazdasági udvarokon. Jellegzetessége a kifelé kunkorodó (borzas) tollazat a nyakától a szárny végéig. A magyar tyúk fajtái között a borzas a legjobb tojó, de viszont a legrosszabb kotló. Különben ritkán kiálló tollazata nem is alkalmas a kotlásra, a keltető tojások rendes betakarására. Az ország minden részén szétszórva található kistenyésztők udvarán, de évtizedek óta vannak, akik csak borzas tyúkot tenyésztenek, mert évente 160–200 sárgahéjú tojást rak. Betegségekkel szemben edzett, ellenálló. Takarmányban nem igényes. Húsa kitűnő, amit a leghornról nem állíthatunk. Borzas tollazata a sporttenyésztők részére kiváló anyagot szolgáltat a több színben való kitenyésztésre. Általában a magyar tyúk fajtái között a különleges borzasnak van legnagyobb jövője, mert a leghasznosabb gazdasági tyúk és emellett alakja sporttenyésztésre is kiválóan alkalmas.

Gyöngyös (gyöngytyúk)

A gyöngytyúkot magyaros rövidséggel *gyöngyös* néven mondjuk. Hazánkban az Alföld egy részén tenyésztik nagyban. Egyes törzseket mindenfelé tartanak dísznek. A kakas és tojó annyira hasonló, hogy csupán a hangjáról ismerjük meg. A kakas szava csendes, halk cserregés. A tojóé hangos rikácsolás, amely sokszor az ember fülét is sérti. A gyöngyösök a tanyákon törzsekben élnek, egy kakas és 4–5 tojó képezi a törzset. A tojók csatlakoznak a kakashoz, mint a törzs vezetőjéhez. Április második felében kezdenek tojni. Eleinte a többi baromfival az őlban, de azután kiszöknek a szabadba, hol bokrok alján, lucernasban búvóhelyet keres-

19. Gyöngyös.

nek a fészkeléshez. Ha zárt helyen tartjuk, rövidesen félbehagyják a tojást, pedig szorgalmasan tojnak. Zárt udvaron gyöngyöst tenyésztetni nem érdemes. Minden törzsnek megvan a fészkelő (búvó) helye és a kakas ott őrködik a tojóhely körül, de mégis titokban elhordjuk a keltetésre szükséges friss tojásokat és helyébe csalogató műtojást rakunk. A feltalált gyöngyös fészkrét semmivel sem szabad megjegyezni, mert észreveszi és többé nem jár oda. Április–szeptember között 100–130 tojást szokott lerakni, 35–40 gram súlyú, élénk szik-sárgával, amiért a fölösleges gyöngyöstojásokat tarhonyakészítésre használjuk fel. A gyöngyös jércék csak tavasszal kezdenek tojni, de az elsőévi tojásait nem használjuk keltetésre. Csalogató tojásoknak rendszerint a zápon maradottakat megfőzzük és használjuk fel évekig. A gyöngyös igen ritkán kotlik és nem szokott megülni, ez okból kotlóstyúkkal keltetjük ki tojásait és neveltetjük fel csibéit. Tyúk alá 23–25, pulyka alá 31–33. gyöngyös tojást tehetünk a keltető fészekbe. A keltetés ideje 26 nap. Ha leszáll a kotló, ne takarjuk a fészket, mert az étkezés alatti szellőzésre szüksége van a gyön-

gyös tojásnak. A kikelés gyors, fél nap alatt kibújnak a csibék és igen élénken futnak ide-oda, nagyon falánkok és ha jól laknak — belepusztulnak, tehát vigyázzunk rájuk, tegyük szitába. Első nap keményre főtt tojás igen apróra vágva az eledelük, buzadarát, reszelt, száraz kenyérhéjat adva hozzá. Tiszta papírra hintsük le az eleséget. Napjában 6—8-szor etetjük, mindig keveset. Tele beggyel aludni ne menjen, mert belepusztul. Itatóvizük legyen friss, de nem túlhideg. Pár nap múlva kukoricadara, köleskása, tehénturó és bőséges zöldvagdalék etetendő. Hetes korukban szabadba vihetjük, de óva a napszúrástól, míg a fejükön vastag bőrréteg nem képződik. Célszerű erre a bokros terület. A gyöngyös csibék két hónapon túl is körülveszik a kotlót, de a szabadban található bogársággal megélnék, igen kevés takarmányt kívánnak. Szoktassuk nyitott fészerebe, magas üllőrudakra, mert nagyon korán kelnek és mennek bogarászni gyümölcsösbe, szőlőbe, veteményeskertbe. Rovarpusztítása nagyon sokat ér. Öthónapos koruktól kukoricával táplálhatók. Eladás előtt feltétlenül hizlalni, vagyis feljavítani szükséges. Október közepén kiválogatjuk a gyöngyösök közül a tenyészállatokat, amelyeket megtartunk, ezek szabad kifutóba, bőséges mozgásra alkalmas területre kerülnek. Az eladásra szánt állatokat két-három csapathoz fogjuk hízóba. Kisgazdáknál gyöngyös hizlalónak célszerű berendezni a kocsiszínt, szerszámok kamráját, de készíthetünk vályogépületet is külön erre a célra. háttal esznek, nyitott részével délnek építve, vízáthatlan fedéllel és dél felé a nyitott oldalát bedrótozva. Egy négyzetméterre 6—8 gyöngyöst oszthatunk be. Az üllőrudakat helyezzük 100—150 centiméter magasra, mert a gyöngyösök szeretnek magasan ülni. A hizlalást kezdjük főtt burgonyával, kukoricadarával hintve és összekeverve. Ebből naponta kétszer etetünk, amennyit fogyasztanak. Késő délután szemes kukoricát kapnak és tiszta ivóvízről állandóan gondoskodunk. A gyöngyös hizlalásánál a tisztaság igen szükséges. Az etetővályukat naponta kitisztítjuk, hetenként kétszer kiforrázzuk a betegség elkerülése végett. Az előhizlalás után másfél héttel kezdődik a behatóbb hizlalás, vagyis a hizlalás befejezése. Keverőket készítenk hét rész darabosan kevert kukoricából és három rész árpadara keverékéből, amely lágy és porhanyós legyen. A gyöngyösök ekkor is megkívánják egyedenként az egy-két deka szemes kukoricát és bőséges szemeses homokot emésztőnek. A feljavító és befejező háromheti hizlalási idő alatt, ha csak oleson jutunk hozzá, igen gazdaságos *lefölözött tejet* itatni víz helyett. A szemeses homok közé a vályuba szükséges faszénport keverni, de előzőleg a kavicsos homokot mossuk tisztára. Ha betegség üt ki a hízó gyöngyösök között, azonnal vágjuk le mind és vigyük piacra, mielőtt mind

Betegek lennének. A gyöngyös hizlalásának egyetlen próbája meggyőzi a kistenyésztőt, hogy soványan, ridegen nem érdemes piacra vinni a gyöngytyúkot.

Tyúkfajták évi tojáshozama

Angol viador (sport). *Bantam* (törpe) 120–150. *Barneveldi* 150–160. *Bráma* (gatyás) 80–100. *Ezüst japán* (dísz). *Faveroll* 140–160. *Gyöngyös* (gyöngytyúk) 100–130. *Hollandi* (bóbitás) 120–180. *Hollandi kék* 140–160. *Hudán* (bóbitás) 120–180. *Izlandi vörös* 150–180. *Kokin* (gatyás) 30–40–60. *Langsán* 40–60–80. *Leghorn* (fehér) 140–160–200. *Magyar* (vegyes) 80–120–140. *Magyar kendermagos* 150–180. *Magyar fehér* 150–180. *Magyar sárga* 150–180. *Magyar csőrénnyakú* (székely) 140–180–200. *Magyar borzas* 160–200. *Magyar őstyúk* (rövid lábú) 140–200. *Maláji* (dísz). *Mechelni* 120–180. *Minorka* 80–100. *Olasz* 140–160–200. *Orpington* 40–60–120. *Plimut* 80–120–160. *Selyem japán* (dísz). *Sussex* 80–130. *Spaeniol* (sport). *Szultán* (török) 80–120. *Velsumi* 100–140. *Viandott* 120–160–200.

Kisemberek tyúktenyésztése

„A baromfitenyésztésre ne építsünk légvárakat. Legtöbb esetben mint hasznos mellékfoglalkozás jön számításba, arra alkalmas területeken. A baromfitenyésztést aszerint fokozzuk, amint hasznát látjuk. Báldy Bálint, Gödöllő, Állami telep.“

A tyúktenyésztést *kisebb költséggel* tavasszal állíthatjuk be. Veszünk egy jó kotlót, alarakunk 19–21 darab tenyésztőjást, amit megbízható helyről vásároltunk. Három hétre kikelnek a csibék. Felerészben kakas. A jércéket megtartjuk tyúknak, amelyek már ősszel tojni kezdenek. A kakasokat levágjuk a konyhára, vagy értékesítjük a piacon. A nevelt tyúkokhoz megbízható másik tenyésztőből kakast veszünk vérfelújítás céljából.

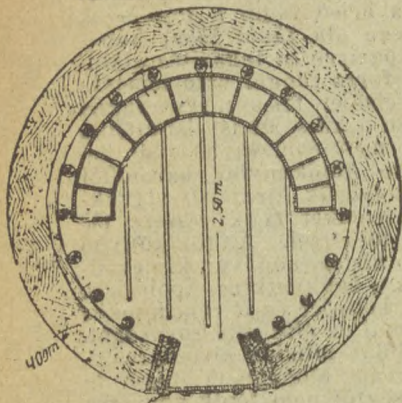
A tyúktenyésztést *nagyobb költséggel* őszön állíthatjuk be. Veszünk megbízható tenyésztőtől 7–8 darab kétéves tyúkot amelyek gondos tartás mellett télen is tojnak. Kakast a tyúkokhoz újév után is vehetünk, hogy a tavaszi keltetéshez termékeny tojásaink legyenek. Kotlónak is lehetőleg 2–3 éves tyúkot alkalmazunk, mert az idősebb tyúk csendesebb, jobb anyja. A tyúktenyésztést kezdehetjük *tenyésztőtörzssel* tavasszal. (Két tyúkot és egy kakast nevezünk egy törzsnek.) A tenyésztőtörzs után 4–5-ször is keltethetünk külön kotlóval, lehetőleg vásárolt plimutokkal, mert ezek igazi jó csibenevelők. A tenyészet beállítása tenyésztőtörzs által gyakorlatiasabb, mert ismerjük a tojókat és a kakast. Biztosabban jutunk cél felé a kisember

haszonhajtó tyúktenyésztésének a megalapozásához. Újabban a napos csibék vásárlása is divatos, de távol vidéken ez kockázatos a szállítási bajok miatt.

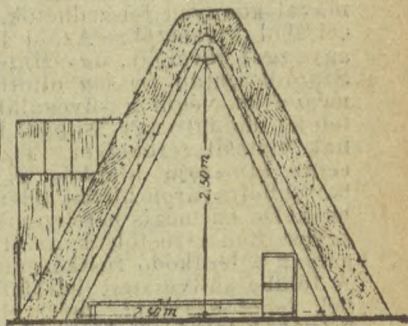
Tyúkok elhelyezése

A kisember tyúktenyésztésének beállításánál első tennivaló az, hogy gondoskodjon ólról, legelőről, árnyékos pihenőhelyről és fedett porfűdőről.

Tyúkól részére alkalmas bármely gazdasági épület átalakítva, hogy a célnak megfeleljen. Külön tyúkólat építhetünk téglából, vályogból, esetleg vertfallal.

20. Földkunyhóból tyúkól.
I. Alaprajz.

21. II. keresztmetszet.

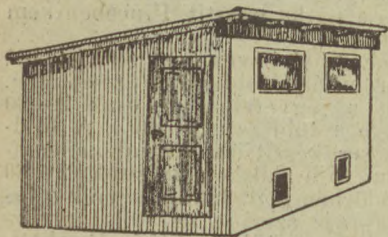
A vékony deszkaépítmények télen hidegek és nem tojnak a tyúkok éppen akkor, amikor jó ára van a tojásnak. Deszkaólat készíthetünk *kettős fallal*, mert a deszka rossz hővezető és a kettős deszkafal tartja a meleget, főleg ha kátránnyal összeragasztjuk. Az olyan deszkaólat, amelynek az oldalán a repedések, hézagok között átfúj a szél, nem nevezhetjük gazdaságosnak. Télen az ilyen gondatlan tyúkelhelyezés miatt szokott elfagyni az állatok lába, taraja és a nátha pusztít. Pincében sem cülszerű tyúkokat tartani.

Földkunyhó baromfiól. Ahol bőven van terület, ott legjobb és legolcsóbb baromfiól a földkunyhó rendszerű. Alapzata ugyanaz, mint a jégveremé, de csak 20–30 centi mélyre van leépítve a föld szintje alá. A földkunyhó baromfiólat házilag készítjük. Az udvar domboz helyén 250 centi átmérőjű körben leásunk 20–30 centi mélyre. A kerek gödörben pontosan kimérjük a faváz helyét. Körbe az alaprajz szerint, héjától megtisztított, gömbölyű oszlopokat verünk be, előre karbolit-

neummal bekenve. A karók csúcsát 250 centi magasságban összekötözzük. Ezt a favázat kívül náddal, vagy zsuppal borítjuk és dróttal a karókhoz kötözzük. A nádat vagy zsupot 30–40 centi vastag földréteggel fedjük be. A kunyhó déli oldalán a rajzon látható deszka kiugrót kettős deszkasorból készítjük. Az ajtót szintén deszkatetővel. Az ajtótokba felül világító ablaknyílást illesztünk, aljára pedig tolóajtóval elzárható nyílást, hogy ezen át a tojó tyúkok az ólban lévő tojófészekhez bemehessenek. A belső berendezés a következő: az ajtóval szemben 10–12 egyemeletes tojófészket készítünk deszkából. A tojófészek sora előtt öt darab ülőrudat teszünk be, amelyek belső végei a tojófészek ládáin nyugszanak, külső vége alá fából lábat készítünk. Mindezek nincsenek lerögzítve és takarítás alkalmával könnyen felszedhetők, forró lúggal való lemosás céljából kivethetők. Az ól belsejét friss tehéntrágyás agyaggal beverjük, úgyszintén a külsejét is elsimítjuk. Száradás után frissen oltott mészlével kívül-belül bemészeliük, végül a süvegalaku földkunyhó baromfiól tetejét náddal vagy zsuppal befedjük. A rajz 50–60 tyúknak biztosít férőhelyet. Tíz-tizenkét tyúk részére 150 centi átmérőjű alapkör is megfelel. A földkunyhó baromfiól nyáron hűvös, télen meleg, könnyen kimeszelve. De ha mégis betelepszik a tyúpatkincs (poloska), egyszerűen kifüstöljük az ól belsejét és a repedésekbe zárjuk a lerakódó füstkorommal az élősködő rovarokat. A földbe süllyesztett baromfiólat minden kistenyésztőnek lehet ajánlani, mert ebben télen nem fagy le a tyúkok taraja, nyáron a hőségtől nem tépik kopaszra az állatok egymást.

Baromfiól deszkából

Különálló épületet építhetünk a tyúkok részére deszkából. A deszkafalnál célszerű kívül-belül léceket szegezni rá ferde irányban és erre vakolatot verni. A deszkafal egymagában vékony és télen hideg. Sok takarmányt fogyasztanak télen a hideg helyiségben alvó tyúkok. A mellékelt rajz szerint 40–50 darab tyúknak

22. Baromfiól deszkából.

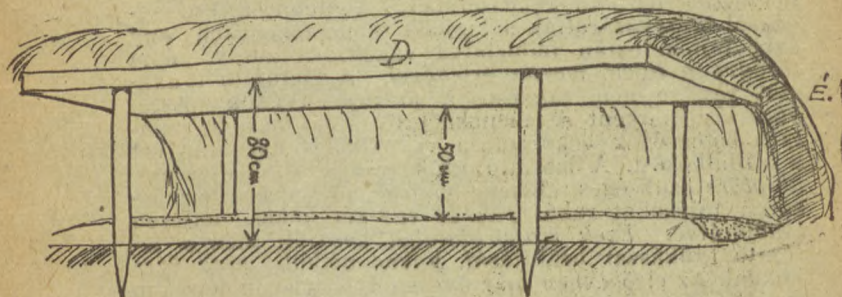
felel meg a deszkából készült tyúkfől. Hossza 350 cm. szélessége 250 cm. Az ől magassága elől 200 cm., hátul 160 cm. Fedele deszka, kátránylapokkal borítva, melyet nyáron bemeszelünk, hogy visszaverje a napsugarat, különben nagyon meleg lenne éjszakára. Télen a fedélre tehetünk szalmát, nádat, kukoricaszárat, hogy tartsa a meleget. Belső berendezése a 60 centi magas ülőrudakból áll, amelyeket nem rögzítünk meg, hogy takarításnál kihordhasuk a forró lúgos lemosáshoz. A tojófészkeket, 3–4 tyúkra egyet számítva, az ől hátsó részébe helyezzük el, csapóajtóval felszerelve, hogy ellenőrizhessük a tyúkok tojókéességét. A tojó fészkeket kétféleképpen kiforrázzuk, az őlat évente kétszer, tavasszal és ősszel meszeljük kívül-belül.

Az ől fűtése

A tyúkok részére az ől rendszeres fűtése fölösleges és káros, mert a fűtött őlból télen a baromfi, ha ki-megy a szabadba, náthát kap. Az ől fűtése elkényezteti az állatokat, a betegségekkel szemben esőkken az ellen-állása. Sok kárunk származhat a tyúkfől fűtéséből. Azonban vannak télen rendkívüli hidegek, amikor 15–20 fokos a fagy, ilyenkor a gondos kistenyésző 3–4 darab téglát melegít a tűzhelyen és este beteszi az ől padlójára, hogy reggelig enyhítse a fagy erejét, mely-től különben a tyúkok taraja és lába lefagyhatna.

Fedett porfürdő tyúkoknak

A baromfiak vérszopói ellen a védekezés legbizto-sabb módja a jól elkészített porfürdő. A porfürdőt az udvar magasabb részén rendezzük be. Erre a célra tíz centi mély, 1 méter széles, másfélméter hosszú gödröt ásunk és azt körüldeszkázzuk 15 centi magasan. A gödörből kikerülő földet a gödör szélére, a deszkán

23. Fedett porfürdő.

kivül tesszük, hogy a víz kívülről be ne folyhasson. A gödör fenekére szitált, száraz homokot szórunk 10 centi vastagon. A homok tetejére szitált fahamut, finom oltatlan mészporth, finom dohányport és végül anizsporth keverünk. Ezzel kész a baromfiak porfűrdője, amit befedünk. A célszerű befedés az, ha északról a szélről védve van a porfűrdő, tehát északról 50 centi töltést húzunk a peremére, majd délről két cölöpöt 80 centi magasan hagyva ki a földből és ezekre a cölöpökre készítjük a fedelet, úgyhogy elől és oldalt a porfűrdő fedeléből 40–50 centi ereszt nyúljon ki. Ez a kinyulvány megvédi a becsapó eső ellen. A porfűrdőből a piszkot minden héten gereblyével kiszedjük és rendben tartjuk, mert a porfűrdő a baromfiaknak a legszükségesebb az élősködő rovarok elleni védekezéshez.

Kaparó. Tyukot kaparás nélkül nem tarthatunk. Sajnos, hogy erről a kistenyésztők szoktak megelégedezni, leggyakrabban. Legtermészetesebb kaparóhely a trágya- vagy a szemétdomb. A mesterséges kaparóhely sohasem tudja pótolni a kukacokban bővelkedő trágyadombot, szemétdombot. Mesterséges kaparót úgy létesítünk, hogy a baromfiudvaron bizonyos területet felásunk, bőségesen szórunk bele árpát, zabot, buzát, kukoricát és 5–10 centi mélyen betakarjuk, begereblyezzük földdel, majd kiadósan megöntözzük. A tyúkok rövidesen feltalálják az átázott, esetleg csírásszemeket és utána kaparnak, egész nap dolgoznak, mozognak, amire a tenyészállatnak valóban szüksége van. Télen a tágas baromfiótlaba a világítóablak alá kavicsos homokot szórunk 10–15 centi vastagon és ebbe gereblyezzük bele a szemes eleség egy részét és ez szolgál kaparónak.

Letojató tyukászat

A tehenésztben a *lefejtőtehenészt* hasonló a tyuktenyésztés *letojató* rendszeréhez. A tehenésztben vidékről összevásárolták a legjobb tejelő teheneket, egy évig fejték, aztán felhizlalva vágóhídra adták, *nem törődve a tejelő marha értékével.* A letojató tyukászat részére nem tanácsos a jó tojó tyúkok összevásárlása, miként a teheneknél történt, mert a ragályos betegségek behurcolása veszéllyel fenyegetné ezt a vállalkozást. A letojató tyukászat beállításához egy *alaptörz* szükséges. Kellene jó tojó, nagy és barnás-sárga tojásokat rakó tyúk és egy-két kakas teljesen elkülönítve. *Ezek szaporulatából* kezdjük meg a letojató tyukászat beállítását, kakas nélkül, csak tyúkokkal. Az első évben már öszre teljes lehet a létszám, aztán évente selejtezzük a gyöngye tojókat és két év után, tehát a harmadik évben felhizlalva eladjuk az

öregeket. A tyúkászat területe legyen árnyas, bokros, vagy gyümölcsös, mert a drótkerítéssel körülvett pusztai földterület még akkor sem gazdaságos, ha divatosan elnevezik *tyúkfarmnak*. A letojató tyúkászat *csirátlan tojást* termel, amit a betegek és gyermekek kedvelnek, mivel undorodnak a főtt hígtojásokban feltörésénél található csirától. Kávéházak, étkezdék, ahol főtt lágytojást szolgálnak fel, örömmel megveszik, jobb árat fizetnek a csirátlan tojásért. A csirátlan tojás eltartásra is alkalmasabb, mert a csíra sokott leghamarabb megromlani az elrakott tojásban.

Tyúktakarmányok

Szemes eleség. Tyukok részére legjobb, legtermészetesebb szemes takarmány a buza. Az árpa és a zab a tyúkot több tojásra készíti, a kakast tüzei. A *kukorica zsírdús*, ízletes szemestakarmány, de hizlal, *csak*

24. Csiesóka gumója.

kukoricát etetni nem gazdaságos. *Cirok* és *köles* igen jó eleségek a szemestakarmány közé vegyítve. A *rosta-alja* (oescu) alkalmi eleség, melyből a jót megeszik, a többit otthagyják a tyukok. Az olajos magvak orvosságzámba mennek. *Napraforgó*, *kendermag*, *lenmag* etetése kicsinyben, hűvös időben jó hatású. Különösen vedlés idején és télen is jó hatással van az olajos magvak etetése. Hüvelyes növények magvait főve adagoljuk időnkint, mert a *bab*, *borsó*, *lencse* nem kedves tápláléka a tyúknak, tehát csak mellékes takarmány.

Gumós és gyökérfélék. A gyökérfélék (takarmányrépa, cukorrépa, tarlórépa, murok) apró, vékony szeletekre vágva és korpával meghintve, mint nedves

eléség igen jó hatású, de minden etetéshez frissen aprítsuk és készítsük el, különben az állott, nedves takarmány gyorsan romlik, penészedik és betegséget okoz. Gumós növények közül a *burgonya és csicsóka* kitünő tyúkeselég. Mindkettőt főzve etessük és ne sokat.

Kevert, lágy eleség. Kisemberek baromfi takarmánya nagyjában a *konyhai hulladékból áll.* A tyúkok, ami jó, elfogyasztják, ami nem felel meg, ott hagyják. A kistenyészítő 6–12 tyúkjá részére külön kevert lágyeleséget készíteni nem gazdaságos. A sokat dicsért farmrendszer tömeges tönkremenését a *tíz napra, külön modern etetőbe előkészített lágy eleség okozta,* mert a lágy eleség pár óra alatt megromlott, megsavanyodott, megposhadt és az állatok szárai pusztultak el tőle. Lágy eleséget délben etessünk és csak annyit keverjünk, amennyit *maradék nélkül egy etetésnél elfogyasztanak a tyúkok.* Az etetőedényeket lágy eleségnél minden etetés után forrázzuk ki.

Zöldeleség. Tyúkok részére legjobb zöldeleséget a legelő szolgáltat. Ez okból a baromfiudvart úgy méretezzük, hogy *minden tyúk részére átlagban 2 öl terület jusson.* A baromfiudvart hordozható kerítéssel 3 részre osztjuk és befűvesítve, részletekben legeltetjük. Így a közben pihenő legelőrészen, rendes öntözés segítségével 8–10 nap alatt kizöldül a legelő és újra bőséges zöldeleséget szolgáltat. Különben zöldeleséget képez a zölde-séges kertből kikerülő összes gyom, felesleges kerti-növény s azok szükségtelen részei. Zöldeleségnek számít a *csíráztatott árpa, zab, búza, rozs,* amelyeket télen nyirkos rongyok közé rétegezve csírázásba hajtunk és mint fehér szintelen (nem zöldülő) csírárt etetünk csemegének. Egész évben legtáplálóbb zöldtakarmány a *lucerna és lóhere.* Tavasztól őszig zsengejében zölden, télen szárítva, leforrázva és darával meghintve etetjük, mert ezáltal biztosítjuk, hogy a tojás szikja. (középe) télen is narancssárga lesz, amit a vevők megkívánnak és jobban fizetnek. A *zsenge akáclevél* általában kedves zöld csemegéje a tyúkoknak. Zsengejében ágastól letörve bedobjuk a baromfiudvarra, de üde zöldjében megszáritva, a padláson leveleit leömlesztve, télen át etethető leforrázva és meghintve darával vagy korpával. Téli zöldeleség a fejbe nem borult *káposzta, kel, karaláb* is. Ezeket ősszel dércsípés után gyökerestől, földesen kihúzva pincébe, verembe, kupacba rakjuk. Az így eltartott zöldeleséget télen és kora tavaszon gyökereivel felfordítva felakasztjuk 50–60 centi magasra, hogy az állatok ugrálva csipegezzék. Csírkék részére kiváló finom zöldeleség a *zsenge csalánlevél, liceumlevél, zöld hagymaszár, saláta* apróra vágva és kukoricadarával keverve. Ne felejtjük el, hogy a *tyúknak egész évben szükséges a zöldeleség.*

Tejet különböző alakjában használunk a tyúk-tenyésztésben. A kis csirkéket *édes tejjel* itatjuk, *tehéntúróval* (orda) etetjük szétmorzsolva. Igen jó táplálék, ha a lágy eleséget víz helyett tejjel, vagy lefölezött tejjel keverjük. Azt azonban jól jegyezzük meg, hogy *a savanyú tej és a savanyú túró nem való baromfinak.*

Vásárolt tyúktakarmányok. A vágóhídi bélrészek, állatvér korpával keverve, esetleg szárítva, *húsdara, vérlist, halliszt, csukamájolaj, olajgyári magpogácsák.* De kisember tyúktenyésztésében csakis a vágóhídi hulladék ajánlható, ha olesón jut hozzá a kistenyésztő, a többi pótolja a konyhából naponta kikerülő hulladék.

25. Cserebogár és pajorja.

Szárított cserebogár. Kedvesebb csemegéje nincs a baromfinak, mint tavaszon, hűvös reggelenként a fáról lerázott, megforrázott és megszáritott cserebogár, ritka szöveti zsákokban a padlás kakasülőjére felakasztva, majd télen lefölezött tejben, vagy moslékban beáztatva. Amint ebből a csemegéből, este leforrázva, reggelig áztatva, egy tállal a tyúkok elé kerül, csinálnak olyan mohó kapkodást, futkosást és lármát örömben, hogy nézése cirkuszelőadással fölért.

Csont- és tollképző takarmányok. Kisemberek tyúk-tenyésztésében nincs nagy jelentősége a vásárolt *foszfor-savas mész, szénsavas mész, jódos mész, tápcsont-dara* és más ezirányú készítményeknek, mert ezeket a konyhából kikerülő csontokat összetörve és felaprózva, esetleg csontdarálón megőrölve, teljesen pótolják a csekély számú tyúkállományban, amit *faszénderával* és kevés *konyhasóval* lehet még kiegészíteni.

Takarmányszükséglet egy napra. Egy tyúknak egy napra átlag 10 deka eleség szükséges. Ezenkívül szemcsés homok, kiskövek, 3 gram szénsavas mész és 10 napra féldeka konyhasó. Kisemberek a takarmányszükségletet, ami a háznál van, abból elégítik ki. Nincs szükség előírással étlapot csinálni. Ez az alkalmi házi-

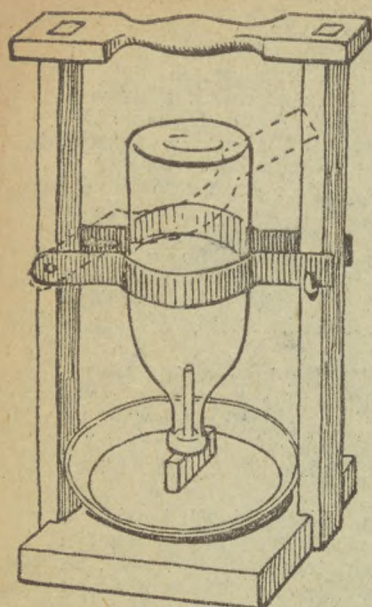
takarmányozás, ami különösen a tanyákon szokás, a leggazdaságosabb tyúktáplálás. A tyúkfarmok állandóan egyforma etetése nem felel meg a tyúkok természetének. Az állat éppen úgy megkívánja az *évszakok szerinti eleségváltoztatást*, mint az ember. Csak arra vigyázzunk, hogy a takarmány kiszórva (vagy etetőben is) *ne heverjen egész nap a tyúkok előtt*. Annyi eleséget szórjunk ki, amennyit a *tyúkok maradék nélkül felszednek, elfogyasztanak*. Ha nem is laknak jól, majd keresnek, kaparnak és megtöltik a begyüket. A túltáplált, zsíros tyúk nem lehet jó tojó, de a sovány tyúktól, az éhező állattól sem kívánhatunk tojást. Kisemberek háztartásából annyi hulladék kikerül, hogy egy tyúk számára *reggel 2 deka, este 3 deka szemeleség* kielégíti a napi takarmányszükségletet. Kevert, nedves takarmányt délből etessünk. Ebbe keverjük bele a mészt, csont, faszénpor és pici só szükségletet.

Ivóvizről állandóan gondoskodjunk, mert a tyúk testének 50 százalékat víz képezi. A tojótyúk átlag naponta másfél deci vizet fogyaszt. Nyáron árnyékos helyre tegyük az itatóedényeket, télen nem túlhideg víz legyen mindig az itatóban. Az itatóedényekről külön jegyzem fel a tudnivalókat.

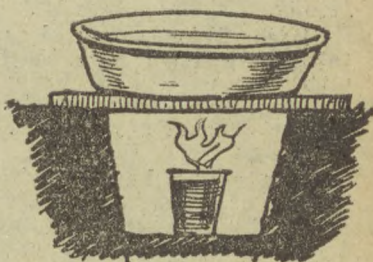
Baromfi-itató házilag készítve

Nyári itató baromfinak

Deszkadarab, lécek és nagyobb üres üveg szükséges a legcélszerűbb nyári baromfi-itató elkészítéséhez. Letesszük a 35 cm átmérőjű deszkakockát. Két oldalához szegezzünk két 40 cm magas lécezt és felülfogóra kialakított léccel összefoglaljuk. A kialakítás arra való, hogy fogónak használhassuk a továbbvivésnél. Ugyancsak két lécezt alkalmazunk oldalt az építmény közepére, közepén beróva, hogy az üveg közé férjen. A középlécek egyike csak az egyik végén lesz leszögezve, de úgy, hogy a másik végén fogva fölemelhető legyen és így a vizesüveget megtöltés alkalmával kivehessük, betehessük a berótt oldallécek közé. A fölemelt lécezt, ha leengedjük, pipaalakú szeg szorítja le. Az itatóüveg nyílásába kenyérbevetőlapát alakú fadarabkát teszünk, hogy a vízzel tele üveget, ha lefordítjuk nyílásával az itató-edénybe, a víz csakis a bedugott falapát felületéig folyhasson le az üvegből és a tartalék az itatóedény víz-csökkenése szerint, később vonuljon le, amint a levegő feljut a lefordított üvegbe. Árnyékos helyre tesszük az itatót és télen nem használjuk, mert befagy. Téltre más, célszerű itató kell.

26. Nyári itató.

27. Téli itató, mécsmelegítéssel.

Téli baromfi-itató

Vastagfalu itatóedényt földbe ázott kis gödör fölé helyezünk. A gödörben reggel olajmécesest gyújtunk, mely adurol melegít, nem engedi befagyni az ivóvizet. A levegő bejuttatására két darab fapálcikát teszünk az itatóedény alá, hogy a méceses el ne aludjon. Este eloltjuk a mécesest. Téli rövid napokon égetve alig egy fél-érbe kerül a napi ivóvíz melegtartása.

Tyűkbetegségek

Kétféle tyűkbetegséget különböztetünk meg: *gyógyíthatót és nem gyógyíthatót*. Nem gyógyítható tyűkbetegségek azok, amelyeknek még nincs orvossága. A gyógyítható tyűkbetegségek között vannak olyanok, amelyeket *háziilag kezelünk* és vannak olyanok, amelyeket *állatorvos kezelhet*. Kistenyésztőnek legelső dolga, hogy amint észreveszi a tyűkbetegséget, *azonnal különítse el a beteget* a baromfiudvartól távolos helyen, hogy a beteg ne érintkezessen az egészséges állatokkal.

A beteg állatok gyors elkülönítése sok érzékeny károsodástól menti meg a kistenyésztőt.

Vesztegzárka. Egy méter magasan, cölöpökre helyezve, első oldalán lécezett falúda; helyezzünk el a baromfiudvartól távol, napsütéses, szélmentes helyre. Az ilyen magasra helyezett ládában szemünk előtt van a beteg állat és könnyen kezelhető. A vesztegzár első sorban arra való, hogy a vérfelfrissítés céljára vásárolt tenyészállatokat 8–10 napig ide tesszük be és ha egészségesek maradnak, nem üt ki rajtuk lappangó betegség ezidő alatt, akkor visszük át a baromfiudvarba a többi közé. *Ez az elővigyázat mindig szükséges, mert így ragályos betegség, vesz nem juthat be a tyúk-tenyészetünkbe.* A vesztegzárkának legyen itatója, etetője és legyen az könnyen tisztítható, hogy minden használat után gondosan fertőtleníthessük, kímésszelhessük.

Baromfivész, vagy kolera. Zöldes hasmenés, hányás, fulladás, hirtelen összeesés jellemzik a bajt. Egyszerre több állat pusztul el. Fertőző. A hullák elégetendők. Folytonos erős fertőtlenítés alkalmazandó. Az ivóvízbe minden literhez egy kávéskanál sósavat öntünk. Nincs orvossága.

Közönséges baromfi nátha. Meghűléstől kapják a tyúkok a közönséges náthát. légvonatos ólban, ahol a meleg testet az átvonuló hideg légáramlás lehűti. A közönséges nátha légeső gyulladása, a nyelv bőrének torok felőli részén való gyulladása, sőt sokszor a csőrnyílások felső részén sebes dudorodásban is nyilvánul. A közönséges náthát könnyű megkülönböztetni a fertőző náthától, mert a közönséges náthában a tyúkok ritkán pusztulnak el. A nátha gyógyítási módja abból áll, hogy a beteg jószágokat légvonatmentes, száraz ólba helyezzük el. Az ivóvizükbe picit karlsbadi sót tesszünk. Népies gyógyítási módja az ilyen könnyebb baromfi-náthának az, hogy fokhagymát egész apró, vékony hosszúkára vagdalunk. Kukoricaszem nagyságban zsírba mártogatjuk, a beteg állat csőrét szétnyitjuk és a szájon át a nyelvcsőbe kiméletesen lehuzogatjuk.

Fertőző nátha. (Roup.) Bűzös, sűrű váladékfolyás az orrból. Csőrét tátja, nyitvatartja, tüszőg. Szemek körül daganat. A betegség hideg víztől, vagy léghuzatos óltól ered. A ragadós, náthás állatokat tartjuk száraz helyen melegen. Orrváladékukat tisztítsuk le, csőrüket langyos fertőtlenítő folyadékba, vagy 3 százalékos timsós langyos vízbe mélyen mártogassuk bele. Ölfertőtlenítés szükséges. A betegek szigorúan elkülönítendők.

Himlő, vagy différia. Az állatok leginkább ősztlől tavaszig kapják meg ezt a betegséget. A fején szét-

szórva barnás pörkök jelennek meg, majd leválnak. A szájban sárga lerakódás. Szemük bedagad, lesóványodnak. A betegség kezdetén a pörköt, sárga lerakódást kimólyatosan kaparjuk le fakéssel, a sebhelyeket jódtinktúrával (10 százalékos) kenjük be. Utána a megkeményedést glicerinnel puhítjuk. Állatorvos Blicek-szérummal kezeli ezt a betegséget. Kistenyésztőnél legcélszerűbb a baj kezdeténél az állatokat levágni és konyhára adni. *Fülösleges kórházat csinálni a tenyésztőből.*

Bélhurut. (Bélocoidiose.) A csirkék négyhetes koruk után kapják meg. Nem öröklődő. Élősködő okozza. Verebek terjesztik. Legcélszerűbb az elhullt csirkéket azonnal elégetni. Gondosan fertőtleníteni utána az ólat és környékét. Az életben maradottak közül tenyészanyag nem nevelhető, felhizlalva mind le kell vágni.

Fehér hasmenés. A csirkéken párnapos korukban tör ki ez az öröklődő baj. Végbelük a fehér ürüléktől piszkos, csipognak, melegbe húzódnak, fejük lelóg, szemük csukva. Nincs orvossága. Legcélszerűbb tűzbe dobni a kis csibéket és legszigorúbban fertőtleníteni. A betegség után megmaradt csirkéket feljavítva vágjuk le, sohase neveljünk tenyészanyagot ezek közül, mert megfertőzik ezzel a külföldről behurcolt bajjal a többi tyúkokat is.

Fehérvérűség. külföldről behurcolt betegség. Nincs orvossága. A taraj halvány színe jelzi a bajt. Levágásnál a máj feltűnően dagadt. Fertőző baj, Fertőtlenítés és a megmaradt állatok levágása célszerű.

Tyúktífusz. A taraj elsötétül, hágyadtsága, hasmenés jelzi a betegséget. Állatorvos fertőtlenítéssel és beoltással kezeli a beteget. Kistenyésztő fertőtlenítsen és szüntesse meg a fertőzött tenyészetet.

Tüdőgyulladás. Nagy szomjúság, szortyogás, lélegzés közben az orrból sárgás, majd véres folyadék jön elő. Ha kezelni kívánjuk, az ivóvízbe Chinósoit teszünk. Kistenyésztő vágja le, vagy pusztítsa el a beteg állatokat.

Csontlággyulladás. Csirkéknél szokott előfordulni, ha zárt helyen nevelkednek és a takarmányban kevés mész, foszfor és tápsó van. Mellesontgörbülésben és lábszárferdülésben jelentkezik. A konyhából kikerülő minden csontot daráljunk össze, vagy törjünk apróra és etessük vele a csibéket. A lágy eseségbe keverjük tápmeszet, csontdarát, faszénport és konyhasót.

Csonttörés. Az eltört csontot összeillesztjük, falaporskák közé kötözzük. Ha nagyobb a törés, levágjuk az állatot a konyha részére. Nyomorék állatok nem válnak a tenyészet előnyére.

Tyúkok hasmenése. A taraj halvány, a tollazat bor-

zas, ürüléke zöldes-fehér, sokat iszik az állat. Gyógyítása: meleg helyen tartjuk, aludt édestejet, vagy írótt itatunk. Főtt rizst etetünk és adagolunk száraz kenyérmorzsat, kevésbé pörkölt árpát a beteg állatoknak. Erősebb hasmenésnél előzőleg hashajtóval kitisztítjuk a beleket.

Keménybegy. Nehezen emészthető takarmányféléktől a gyomor eldugul, a begybe szorulnak a fejlődő gázok és a begy felfúvódik tőle. Gyógyítása: a tyúkot fejével lefelé tartva, begyét nyomogatjuk, a fej felé húzogattjuk, hogy a bennszorult gázok eltávolodjanak, a begytartalom kiürüljön. Utána fodormenta teát itatunk langyosan, amelybe egy pár csepp sósavat is teszünk. Óvakodjunk a nehezen emészthető, szorulást okozó takarmányok etetésétől.

Köszvény. A lábujjakon, izületeken daganat alakjában jelentkezik. Az ivóvízbe pici karlsbadi sótt teszünk, sok zöldeséget etetünk. Ha nem gyógyul, levágjuk. Fölösleges kórházat csinálni.

Tarajkosz. Fehéres esomócskák képződnek a taron, lebernén, sőt kiterjed a nyakra és hátra is, ahol kihull tőle a toll. Gyógyítása: kenőszappanba egy százalék kreolint keverünk és bekenjük vele a koszos helyeket, másnap a esomócskákat eltávolítjuk és pár napig perubalsammal kenjük be a sebhelyeket. Ragályos. Elkülöntendő és gondos fertőtlenítést végezzünk az ölban.

Fagyás. Gondatlan tenyésztőnél fordulhat elő. A fejen és lábakon ismerhető fel. A fagyos részeket többször hideg vízbe mártjuk dörzsölgetjük, majd vazelinnel, vagy ólomzsírral bekenjük. A lefagyott részekkel nem érdemes törődni. Vágjuk le az állatokat a konyha részére.

Szemgyulladás. Háromféle szemgyulladást különböztetünk meg: külső, belső és fertőző. A külső szemgyulladást, ha a beleesett tárgyat eltávolítjuk, ólomvizes borogatással gyógyítjuk. A nehezebb eseteknél levágjuk az állatokat.

Tyúkok megvakulása. A tyúkok leggyakrabban a frissen meszelt ölban szerzik meg a szemgyengülést. Legtöbbször csak fehér tyúk szokott megvakulni, harmadik éves kora után. A megvakuláshoz télen a nap által megvilágított hó csillogó fénve is hozzájárul. A megvakult tyúkokat, amint a bajt észrevettük, legcélszerűbb levágni és konyhára adni, mert a szem gyógyítása nagyon nehéz.

Gyomorszorulás. Közönséges gyomorszorulásnál szappanosvizet öntünk a tyúk szájába és gondoskodunk olyan táplálékról, amit könnyen emészt.

Bélférgek, giliszták. A tyúkokat húsnál többféle giliszta és bélféreg bántja. A bajt hasmenés, nyálkás-

véres bélsár jelzik. Az állat sokat eszik, mégis lesóványodik. Tolla borzul. Göresök mutatkoznak. Gyógyítása: Egy nap koplaltatjuk. Ekkor evőkanál ricinusolajat adunk be és gilisztapilulát, amelyhez minden állathoz 3 gram arékadiólisztet és annyi vajat keverünk, hogy összegyúrva, gömbölyűre készíthessük. Várunk két óráig és ha a bélférgek még nem mentek el, újra 2—3 gram olajat adunk be. Az eltávolodó bélférgeket égessük el.

Tojócső előesés. Székfűvirág főzetébe puha rongyot áztatva, ráborogatjuk a kinnmaradó tojócsőre, majd vazelinnel, vagy tiszta zsírral bekenve kíméletesen visszanyomjuk. Az így bajbajutott tyúkot mielőbb javítsuk fel és vágjuk le, tojását keltetésre ne használjuk.

Tojásszorulás. A bajon úgy segíthetünk, hogy olajba mártott ujjhegyünkkel a tojócsőben megolajozzuk, sikossá, csúszóssá tesszük a bennszorult tojáshéjat és a tojócső belsejét. Másik eljárása az, hogy székfűvirág főzet párája fölé edényre helyezzük a tyúk tojórészét. Erdeshéju tojás nagyon beletapad a tojócsőbe. Ezen kevesebb mész- és csontdara adagolással és bővebb olajos magvak etetésével (napraforgó, kendermag, lenmag) segíthetünk.

Óriás tojások. Belső rendellenesség okozza a kétszeres nagyságú tojásokat, amelyeknek két sárgájuk is van. A baj átöröklődik. Az óriás tojásokat tojó tyúk rövidesen belpusztul. Ezekről utódokat ne neveljünk.

Szagos friss tojás. Hallisztel, halhúsdarával töltetett tyúkok tojásainál többször szagos a friss tojás belső tartalma. Kistenyésztkök kerüljék ezek etetését.

Hártyahéju tojások. A tojás lágyhéjúságát okozhatja a mészhiány, főleg zárt, szűk helyen tartott tyúkoknál. Pótoljuk a foszfor- és mészhiányt. Ha a hártahéju tojás belső bajból ered, vágjuk le a tyúkot.

Tyúktetű. A rovar csipései miatt nyugtalankodó, tollászkodó állatokat egyenként ölbe vesszük és friss, finom rovarporral, gyapotpamaccsal, a tollakat félrelúzva bőrig beporozzuk. Nyolc nap múlva ismétlendő a beporozás. Az ól gondosan tisztítandó és fertőtleníthető. Ahol fedett porfürdő van, ott tyúktetű nem élhet meg az állatokon.

Tyúkpoloska, óvantag, patkines. A tyúkpatkines (óvantag, zsindeletetű, tyúkpoloska, tyúkkulancs) *Argas reflexus*, hasonlít a házipoloskához. Felismerhető, mert a házi poloskának hat lába van, a kifejlődött patkinesnek pedig nyolc. Baromfiaknál ez a legveszedelmesebb vérszívó, mert éjjel bújik elő az ól farészének apró repedéseiből és nem irtható ki. Egy évig is élél táp-

28. Tyúkpoloska, vagy patkincs.
(Erősen nagyítva.)

lálék nélkül. Csak úgy lehet tőle megszabadítani a baromfit, ha teljesen felégetjük az ólat, felássuk és leverjük az ól területén a földet. — A tyúkpatkincset azonban el lehet zárni ölfüstölés által. Alaposan kitisztított ólban a padlóra letett bádoglapon reggel, ha kiengedtük a tyúkokat, nedves fűrészport égetünk faparázson. Az ólat gondosan lezárjuk a füstölés alatt. Délután szellőztetünk és minden tyúkot behatóan rovarporozzuk, hogy ezáltal a patkinestől megtisztítsuk. *A füstkorom lerakódása a saját sírjába zárja a vérszívó patkincsokat.* A kifüstölést nyáron 6 hetenként ismételjük. Télen a patkincs alszik.

Féregmentes üllőrúd. A feltalálók sokféle féregmentes üllőrúd-találmányt ajánlanak, de ezek nem váltak be, mert a rovarok felmásznak az ól mennyezetére és onnan hullanak rá az alvó tyúkokra. Az üllőrúd tehát féregmentes nem lehet, mert felülről támadnak a vérszívók. Gondos tisztaság, rovarporozás, ölkifüstölés nyújt védelmet a férgek ellen.

Meszes láb. Ezt a betegséget rühatkák okozzák, amelyek az ólból ki nem hordott tyúktrágyában bújnak meg. Gyógyítás módja a következő: virágceserép alá való cseréptányérba petróleumot öntünk. Kis falapátkát faragunk hozzá keverőnek, majd valódi, háznál főtt szappanról, kés élével szappanpelyhet kaparunk bele, amennyit elnyel a petróleumolaj. Vigyázva főzni tesszük a tűzhelyre és állandóan kevergetve a kis falapáttal lassan felfőzzük, de amint felfőtt, azonnal vegyük le, különben hirtelen kifut. A tyúk meszes lábát benzinnel vagy tiszta szesszel tisztítsuk le a piszoktól. Ha tiszta a fehér duzzadás, a langyosra lehűtött főzetet (kenőcsöt) gondosan rákenjük, rádörzsöljük és fehér vászondarabkával becsavarjuk. A váson széléit tüvel,

29. Meszsláb.

cérnával összevarrjuk, hogy a tyúk ne bírja a csőrével a nagyon viszkető lábrészt bántani. Egy hét múlva levesszük a kötést. Ha leesik magától a meszes rész, akkor az érzékeny bőrt vazelinnel gyöngéden bekenjük. Ha nagyon vastag a meszes réteg a lábon, a kenőcs-főzést, lekötést, lavarrást ismételjük és azután kenjük be vazelinnel, ha levált a meszeség. A tyúkoktól tisztán tartásával megszabadulnak a tyúkok a további megbetegedéstől. Ismeretlen összetételű, lugkó nélkül főzött gyári szappan nem alkalmas ehhez a gyógyításhoz.

Miért eszik a tyúk tollat, papírt, faforgácsot?

Évek óta sok a panasz, hogy a tyúkok tollat, papírt, faforgácsot esznek. A tapasztalás azt mutatja, hogy a *szűk helyre bezárt és kevés mozgást végző állatok szorúlnak rá kényszerüsből a szokatlan eleségre*. A takarmányból hiányzik a mész és foszforanyag. Vannak olyan gondatlanul elhelyezett tenyészetek, ahol a szűk baromfiudvaron bezárt állatok egymás tollát, véres husát eszik-tépik. Ezenkívül a papírt, a faforgácsot is fogyasztják. A bajon csak úgy segíthetünk, ha esontdarát, tápmeszet, friss zöld eleséget, faszénderát és kevés konyhasót adagolunk az állatoknak. De legszükségesebb a szabad mozgás, kaparás, zöldlegelő, bogarászás. Zárt, szűk helyen tyúkot tenyészteni nem lehet, mert előbb-utóbb jelentkezik a baj, célszerűbb a tyúknak megadni az életszükségletét akkor, amikor beállítjuk a tyúktenyésztést.

Fertőző baromfibetegségek kötelező bejelentése

A fertőző és járványos baromfibetegségeket minden tenyésztő köteles bejelenteni az előjáráságon. Tyúkoknál a tyúkpestis és tyúkkolera esik kötelező bejelentés alá.

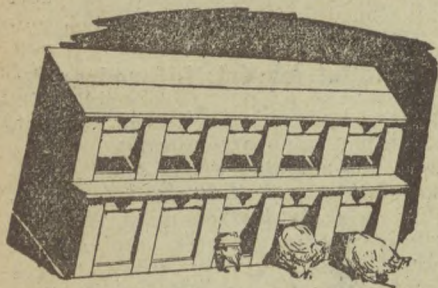
Jelszavunk: „A tyúktenyésztésből ne csináljunk kórházat!”

Tojófészek

Kistenyésztők a tojófészeket az ől egyik sarkába, fásszínbe, istállóba, kamrába, pincegádorba szokták csinálni, úgyhogy szénát, vagy szalmát tesznek egy csendes zugba, vagy kosárba, ládikába. Ilyen kezdetleges tojófészeknél a tyúkokat tojózni kell az őlből kibocsátásnál és a tojósokat, vagyis amelyeknek tojócsövében ujjunkkal tojást érzünk, visszatartjuk a tojóhelyen. A tyúkok megtojózása sok időt rabol el és még sem biztosítja, hogy melyik tyúk tojta a keltetésre használandó tojást.

Csapófészek

Sokkal célszerűbb a csapófészek alkalmazása, mert ennél nem kell a tyúkokat tojózni, bemennek maguktól a fészekbe tojni, de ki nem jöhetnek, míg ki nem en-

30. Csapófészek.

gedjük. Ha kodácsol a tyúk, jelzi, hogy megtojt és kibocsáthatjuk, kis naplóba, vagy naptárba bejegyezzük a tyúkot, a tojásra ráírjuk a napot. Nagyobb tenyészetben számozott lábgyűrűvel különböztetik meg a tojókat. Így egész bizonyosan meg tudják állapítani, hogy egy év alatt mennyit tojott a tyúk, melyik a legjobb tojó és attól nevelnek csirkét, további jó tojó tyúkot. Kistenyésztőnek 8–12 tyúkhöz elégséges 2–3 csapó-

fészek, amelyeket az ől háttérében a padlóra helyez el. Az otthon házilag elkészíthető csapófészek hosszúkás, gyalult faláda, 35 centiméter széles, 35 centiméter magas és 40 centiméter hosszú, tetőfedele felnyitható. A csapófészek záró szerkezete elmés és egyszerű. A deszkalapon középtengelyén felül drót van átdugva, amelynek két vége a láda oldalához van rögzítve és így könnyen himbálható, de csak befelé. A láda belső oldalára hosszúkás drót van alkalmazva, amellyel az ajtót kitámasztjuk annyira, hogy a tyúk alatta bebújhasson, de hátával a deszkaajtót megmozdítsa. Ettől az emelő mozgástól a támasztó drótpálcika leesik és ha bement a tyúk, az ajtó utána becsukódik. Igen célszerű a deszkaajtó felső nyílásán a V betű alakú bevágás, amely akkora, hogy a tyúk, ha megtojott, kinézhet rajta, de kijönni nem bír, mielőtt ki nem bocsátjuk.

A tojás kezelése

Kistenyésztektől a házhoz járó tojáskereskedő minden héten kétszer is elviszi az eladásra gyűjtött tojást. Kosárba gyűjthetjük össze, hűvös kamrába. Nyári melegben a pincében. A fészekről rázás nélkül, óvatosan vegyük el a tojást és tegyük, amint volt, fektetve a kosárba. Az átrakás mindig rázásmentes legyen.

Újabban súlymértékre és nem darabszámba veszik a tojást, mégis célszerű nagyság szerint osztályozni és külön rakni, mert így jobban értékesíthetjük. A friss tojás nagyság szerinti osztályozásához igen jól bevált eszköz a deszkalapocskából házilag készített tojásmérő. Pontosan mérjük ki a három kerek nyílást a deszkalapon kivágás előtt, hogy az eladásra osztályozott tojás válogatott, elsőrangú árú legyen. A kereskedők rendszerint a kicsi és nagy tojások összevegyítését kifogásolják és kevesebbet fizetnek a kevert áruért.

Keltető tojások. A legjobb tojó tyúkok tojásait gondosan, vigyázva, rázás nélkül külön rakjuk fektetve és ha megvan a kotlóalja (17–21) darab, a kotlófészekbe tesszük. A keltető tojásokat a nap felé tartva, vagy lámpa előtt átvizsgáljuk, hogy van-e benne csira. A tojás közepe (sárgája) külső szélén az átvilágított tojáshéjon át jól meglátható a kis sötét pont, a csira és így biztosak lehetünk a termékenysége felől, nem marad keltés után záptojásunk. A keltető tojás ne legyen nyolcnaposnál régiebb.

Féregmentes kotlófészek

Már megtörtént az is, hogy a hűségesen ülő tyúka anyja vérét kiszívták a rovarok és elpusztult a fészek. Készítsünk valóban féregmentes kotlófészeket. A fé-

szekbe legalul szítáljunk fahamut, rá égetett finom mészport, erre jöjjon a széna vagy szalma, amelyre a jól átvizsgált, csírást tojásokat rakjuk. Végül a kotlót tojásra ültetés előtt alaposan rovarporozzuk be, le a tollak tövéig, a bőréig. Másik féregmentesítő eljárás, ha a kotlófészkek közepére, a szalma közé félkocka kámfort teszünk mitől a tyúktetük leszédülnek. A kámforszag a tyúknak nem árt, sem a tojásokra nincs hatása. Van féregmentesítő műtojás is de ez egy tojásnak a helyét foglalja el a kotló alatt és egy csirkével lesz kevesebb miatta. Célszerűbb és biztosabb féregmentesítő a mogoró nagyságú kámfor a fészkek aljában.

Keltetés

A keltetés ideje három hét (19–22 nap). Tyúkot kotlásra kényszeríteni nem lehet. Akik ezt hirdették és pénzért adtak tanácsot, azok becsapták a hiszékenyeket. A kotlót zajmentes helyiségekbe ültessük a tojásokra, ahol egyáltalán semmi sem zavarja. Táplálkozás, tisztálkodás céljából maga is leszáll a fészkeről. Járkál, mozog a hosszú pihenés után, porfürdőben tisztálkodik, piszkít, majd táplálkozik és iszik. Azután visszatér a kotlófészkekre. Ha hűvös az idő, tegyünk párnát az elhagyott tojásokra, hogy melegen tartsa, de meleg időben, 20–25 fokos napokon nem szükséges a tojás letakarása.

Rossz kotló

Kipróbált, jó kotló nincs mindig kéznél és ilyenkor újabb tyúkkal próbálunk keltetni. Megesik, hogy a tyúk rossz kotló és elhagyja fészket. Az ilyen próbakotlóra nagyon kell vigyázni és amint nem ül vissza rendes idő alatt a tojásokra, a fészket meleg párnával takarjuk le. Keressünk másik kotlót, de ha rövidesen nem találunk, akkor pálinkás kenyérrel lerészegítjük a kakast és rátesszük az elhagyott kotlófészkekre. A kakas, amire kijózanodik, időt nyerünk és ismerősünk-től kölcsön-kotlót szerzünk. A kakas lerészegítése és tojásokra ültetése nem jár semmi hátránnyal, sőt sokszor a kakas 2–3 napig is elül a tojásokon, kíségetve a bajból a tenyésztőt.

A kappan mint kotló

Általában szokásos a kappanokat pálinkás kenyérrel lerészegíteni, elkábítani és a kotlóstyúktól elhagyott tojásokra rátenni, hogy kikeltse, de szoktak kotló helyett kappant is megültetni. A kappan a legkitűnőbb csirke-ápoló és vezető, úgyannyira, hogy melegebb időben, amikor az apróbb csirkék nem szorulnak a szárnyak alá

a hideg miatt, egy kappan képes három tyúkalja csirkét etetni vezetni és gondozni. A kappan vezetésében az is nagy előny, hogy addig marad a csirkéivel, amíg azok el nem hagyják. Viszont tudjuk, hogy a kotlóstyúk bizonyos idő múlva, sőt sokszor a kelteténél is hamarabb tojni kezd és magára hagyja a csibéit.

A keltetőgépről

1. A keltetőgépet nem ember találta fel, hanem a talegalla tyúk, amely vadon él Ausztráliában és az erdei lombtalajt halomba kaparva, beletojik. Tojásait aztán a Nap melege költi ki. A fészket szárnyával legyezve szokta naponta szellőztetni az óriás, hangyaboj-szerű keltetőben, mely a belső korhadás és a nap melege által kellő hőfokon marad a csibék kikeléséig.

2. Az ember által összeállított keltetőgép előnyei: bármely időszakban keltethet csibét, egyszerre nagyobb számú csibét keltethetünk ki, az etetésnél időt takarítunk meg, a gépben kelt csibék féregmentesek.

3. A keltetőgépek két csoportba sorozhatók: melegvízfűtéses és légfűtéses gépekre. Kezdkénél az egyszerű és könnyű kezelésű melegvízfűtéses gépek váltak be.

4. Minden keltetőgépnek egyenletesen és biztosan szabályozható hőre van szüksége és a benne levő tojásoknak *nedvesség kell*, ami a tyúk testének párák izzadását pótolja, valamint szellőztetőre és hűtésre is szükség van.

5. A keltetőtojásokat berakás előtt lámpázzuk, majd a 7-ik és 14-ik napon átvizsgáljuk és a terméketlen, nem fias tojásokat eltávolítjuk.

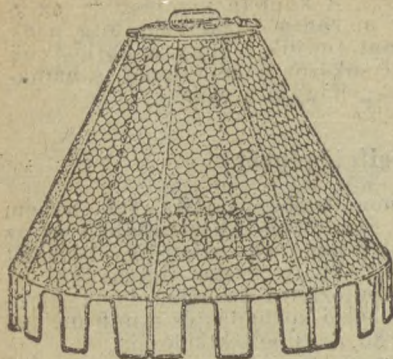
6. A gépben szükség van a tojások forgatására is, amit egy szerkezet könnyít meg rázásmentesen.

7. A hőszabályozást fémszállal, villannyal és étheres alkohollal végezhetjük, de a három közül az étheres alkohol vált be a legjobban az érzékenysége révén.

8. A keltetőgépben legcélszerűbb a kotlóstyúk testének hőmérsékletét utánózni, ami 38–39 Celsius fok meleg. Legjobb a keltetés első részében 38 fok, később 39 fok hőségben tartani a tojásokat kikelésig. A több vagy kevesebb ártalmas.

9. A tyúk tisztálkodás és táplálkozás végett elhagyja fészket. A keltetőgépben ezt a szellőztetéssel pótoljuk. Nedvesség előállításához sósvizet használunk. A forgatást második napon kezdjük és reggel, délben, este forgatjuk rázásmentesen.

10. A különböző keltetőgépekhez külön kezelési útmutatót adnak a vevőnek. Kistenyésztőnek a melegvízfűtéses keltetőgép a legbiztosabb, mert a kezelése egyszerű.

31. Tyűkborító drótból

Csirkék ápolása

A tojásból kikelt csirkéket az első napon 32—36 fokos melegben tartjuk és nem etetjük semmivel. Szükséges a tojásból kibújt csirkéket átvizsgálni és a betegeket, félszegeket, szóval a nem szép egészségeseket kiselejtezni (eldobni). A beteges csirkékkel bevisszük a bajokat már a kezdetnél a tenyészetbe, tehát szigorúan válogasunk ki az életerős csibéket. Az etetésnél arra vigyázunk, hogy inkább többször és mindig keveset. Az ételmaradékok könnyen és hamar megromlanak és betegséget okoznak. Kikelés utáni napon, nem szétszórva, hanem összeömlesztve adunk sárga kölest, kukoricadarát és összetört búzát. Ezenkívül lefőlőzött édes tejből készített aludttej morzsalékát. A tejmorzsalékot ne tegyük megre, mert megsavanyodik és ártalmas lesz a kis jószágoknak.

Itató, langyos, tiszta vízről állandóan gondoskodjunk és az itató legyen célszerű, csirkéknek való. Egy hét múlva lágy eleséget is etethetünk, búzadarát köleskásával összefőzve lefőlőzött, édes tejben. A lágy eleség közé keverjük tápmeszet, foszforos csontlisztet és faszénport. A csontozat felépítéséhez szükséges a tápmész (iszapolt kréta) és foszforos csontliszt. A vér és a belék tisztításához szükséges a faszénpor. Adagolhatunk naponta a kis csibéknek konyhából kikerült, friss csontot összezúzva és igen apró darabkákra összetörve. A kéthetes csibéknek apróra vágalt húst is adagoljunk, állati bélrészből tüdőt, belet, májat kis adagokban. A csirkék férgességét szigorú tisztasággal előzzük meg, de ha mégis megtetvesednek, akkor finom rovarporozással pusztítjuk ki az élősködőket.

Kappanozás a here eltávolításával történik, amikor 8–10 hetes a kakascsirke. Kistenyésztonél ritkán fordul elő a kappanozás.

Tojás eltartása

Hűtőházi tojás eltartása. A tyúktojás soká eláll 1–5 C fokon tartva, tehát hűtőházban egy évig is eltartható a frissen lehűtött tojás. Jégveremben a frissen ládázott tojás szintén eltartható jövő tavaszig.

Tojás eltartása hűvösön. Az eltartásra kiválogatott friss tojást rázásmentesen lehűtjük 6–8 fokra, de 12 fok fölé nem emelkedhet a levegő hőmérséklete, mert ennél a melegnél lényegesen elszaporodnak a tojás külsején a baktériumok és behatolnak a tojáshéjon, amitől megromlik, élvezhetelen lesz a tojás. A szárazon eltartandó tojás külsejét *le mosni nem szabad*, mert ezáltal a héj külsején lévő igen vékony, kocsonyászerű védőhártyát eltávolítjuk és könnyen romlékonnyá lesz. A levegő hirtelen változásaitól, a baktériumok és penészgombák lehető távoltartására szokás használni *papírosba csomagolást, fűrészpport, polyvát, száraz homokot, korpát, fahamut, sót, turfaport, fagyaportot, parafa törmelékét*. Mindezen szigetelő anyagok azonban esakis hűvösön védik meg az elrakott tojásokat, rövid ideig biztosítanak elállást az elrakott tojásnak.

Tojás eltartása vízüvegben. A friss tyúktojás eltartásának legcélszerűbb módja a vízüvegben elrakás. A friss tojást felforralt és lehűtött vízben kívül lemosuk, a lemosott tojásokat erre a célra készített falógóval fővő vízbe tartjuk öt másodpercig (amíg ötig számolunk). A forró vízbe mártás által a tojáshéj kívül fertőtleníthető, csírámentessé válik, a héj alatti fehérje vékony rétegben megalvad és a belső tartalmat elzárja a külső behatások elől. Az előkészítés ezen módja nem árt a tojás belső tartalmának, de biztosítja az elromlás ellen. A vízüveget vásároljuk. A jóminőségű vízüveghez 8–9-szeres mennyiségű felforralt és lehűtött vizet keverünk, vagyis egy liter jó vízüvegből 9–10 liter folyadékot készítünk, melybe rázásmentesen elrakjuk az előkészített friss tojásokat és az edényt légmentesen lezárjuk, különben a vízüveg kocsonyásra sűrűsödik a levegővel való érintkezéstől. A vízüvegben tartott tojás tisztább ízű, mint a meszesvízben, de a fehérje nem verhető külön habnak. Héja könnyen reped. Főzés előtt célszerű tűszúrással a levegőt kiengedni a héjon át, mert a vízüveg kérge elzárja a héj lyukacsait, ami a főzéskor könnyen felrepedést idézhet elő a héjon. A vízüvegben elrakott tojások edényét lehetőleg hűvös helyen és egyenletes hőfokon célszerű tartani és el-

rakásnál gondunk legyen arra is, hogy a vízüveg el-
lepje a tojásokat.

Tojás eltartása mészvízben. Háztartás részére leg-
régibb tojás eltartási mód a mészvízben való elrakás.
A friss tyúktojást nagy köcesrép edényben gyűjtjük és
frissen oltott, de lehűtött mésztejet öntünk rá, míg 2—3
ujjnyi vastagon ellepi a tojásokat. A mészvízből a mész
rátapad kívül a tojás héjára és elzárja a romlékony
anyagok behatásától. Mészvízben fél éven túl is eláll
a tojás élvezhető állapotban. Ha sikerül az elrakás,
nem apad be semmit. Sárgája elválik a fehérjétől és
habnak is felferhető. A meszestojás kellemetlen mész-
ízűt kap, ha sokáig áll a mészvízben. Ezt a mészízt úgy
szokták eltüntetni, hogy a meszes vízből kiszedett tojást
hideg vízben megmossák, azután egy hétig tiszta víz-
ben tartják és a *vízet kétnaponként frissel cserélik ki.*
A meszes tojás igen könnyen felismerhető külső érdes-
ségéről, vagyis a mész ráarakódásáról. Kiszedés után
mielőbb elhasználandó, mert a tojáshéjra lerakódott
vékony mészréteg gyöngye ütéstől is feltörik, megreped
és ezáltal hamar elromlik a belső tartalom.

Miért kukorékol a tyúk?

A kakastól teljesen elzárt tyúkok, ha az első évben
nem is, de a második évben elkezdnek kukorékolni.
A letojató tyúkászatban a harmadik éves tyúkokhoz
ismét kakast engednek és az innét származó esirkek
átöröklék a kukorékolást. A nép babonás félelemmel
beszél a kukorékoló tyúkról, ami valóban nem kellemes
és lehetőleg mielőbb hízlaljuk fel az ilyen tyúkot és
főzzünk belőle tyúklevest.

Verekedő kakasok

A kakasok verekedése természetes, mert mind
a kettő legény akar maradni a portán. A kakasok meg-
óvása, hogy egymásban kárt ne tegyenek, elég goromba
eljárással történik, de ez a tanyai gazdaasszonyoknak
mindig sikerül, mert egyszerűen a verekedő kakasokat
kútból merített hideg roeska vízzel leöntik. Ha nagyon
tűzesek a kakasok, megcsik, hogy egész nap áznak, de
1—2 nap alatt a verekedésről leszoknak, hidegvíz
zuhany lehűti a verekedő tüzet. Azután már annyira
félnek a hideg zuhanytól, hogy nem mernek verekedni.

Friss tojás vagy állott tojás

A friss tojás héja tele van. Az állott tojás héja alatt
a kiszáradás, elpárolgás által üresség, hézag képződik,

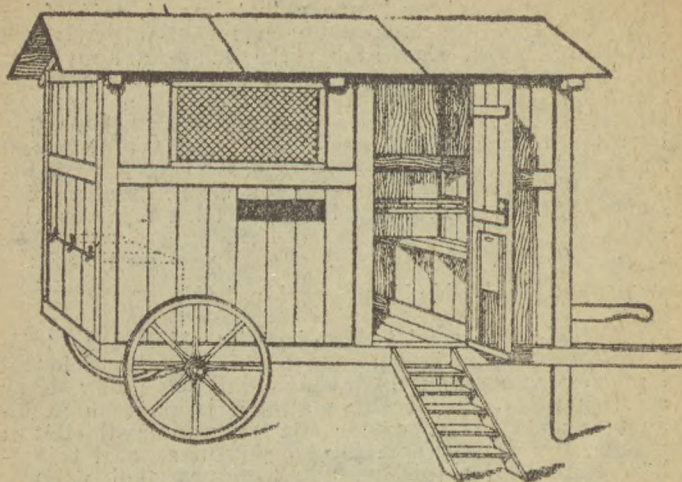
ha megrázzuk, kotyog benne a tartalma. A tojás friss vagy apadt voltát igen könnyen megállapíthatjuk a következőképpen. Egy liter vízbe 12 deka konyhasót teszünk és ha a só feloldódott a vízben, kész a tojás-mérő. Üvegedénybe (befőttes üveg) öntjük a pontosan kimért sóvizet, amelyben a friss tojást, ha beletesszük, leszáll a fenekére. A kevésbé állott tojás (2–3 hetes) az üveg közepéig felemelkedik a sósvízben. A régi, beszáradott tojás a sósvíz tetején fog úszni. Ezzel a módszerrel bárki védekezhet a becsapás ellen tojásvásárlásánál.

Tojását megeszi a tyúk

A tojását megevő tyúkot legcélszerűbb olyan tojó-fészekre tenni, amelyben nem fordulhat meg és háttul lappanos van rajta gyöngén odaillesztve úgy, hogy a kitojt tojás a saját súlya által a lappancon át kigurul az alája tett csatornába és szalmával ellátott ládába. Így a tyúk nem bír hozzájutni a saját tojásához. Különben a tojásevésnek bizonyos okai vannak. Ilyenek a takarmánytápmész, csontdara és foszfor hiánya. Ugyancsak nélkülözi az ilyen tyúk a hetenként kétszer adagolni szokott pici faszenet és konyhasót. A tojásevés rendszerint szűk területre szorított tyúkoknál fordul elő. Legelés és kaparás hiányában nincs alkalmuk a tojáshéj képzéséhez elégséges anyagot gyűjteni. A tojásevésről leszoktatni nagyon nehéz, tehát a jelzett fészekszerkezettel megmentjük a tojásokat, de az ilyen tyúktól csirkét nem nevelünk.

Hordozható tyúkol

A baromfitenyésztés a mezőgazdaságban a hulladékok hasznosítója. A haszonvételt fokozzuk azáltal, hogy az etetés költségeit lecsökkentjük. A szétszedhető és kerekeken hordozható tyúkol is az olcsóbb takarmányozást szolgálja. A gazdaságban időnként alkalmak kínálkoznak, hogy a tyúkok szinte ingyen jussanak bőséges táplálékhoz. Ilyen alkalom a tarlókon kihullott gabonaszemek felszedése. A lucernás, a rét területét ellepő szöcskék, sáskák tömege. A hordozható tyúkolban 30–50 tyúkot kiviszünk a tarlóra, ellátjuk ivóvízzel, tojófészekkel és két hétig is élhetnek a bőséges szemkipergésen. Máskor a lucernatábla tarlójára viszük ki a hordozható alkalmatossággal a tyúkolat, kevés számeseleség mellett napokig elbogarásznak és fölfalják a kártékony rovarok tömegét. A hordozható tyúkolat reggel nyitjuk és naplemente után lezárjuk vándorútján. Elkészítésével az esztendő igen számos napján takarékoskodunk a baromfitakarmány adagolásánál.

32. Hordozható tyúköl.

mert az össze nem gyűjthető mezőgazdasági hulladékon lakmároznak a vándor tyúköl állatai. Tapasztalás szerint a vándorlás nem csökkenti, sőt fokozza a tojás-termelést, mert a változatos eleség a bőséges bogarászás serkenti a többet tojást.

Csapófészekké féregmentesítése

A tojóládák méretei lehetővé teszik, hogy kenyérsütés után 2–3 tojóládát bedugjunk a meleg kemencébe, amelynek hőfoka 70–80 körül áll. A deszka hasadékokban elbujt tetű, patkincs és azok petéi mind elpusztulnak egy óra alatt ebben a forróságban és a tojóládák, csapófészekké féregmentessé lesznek. A tyúkokat külön is gondosan rovarporozzuk, a porfürdőt frissítjük fel, mert a vérszívó rovaroktól kínzott állatok nem tojnak, lesóványodnak és végül belepusztulnak.

Ánizsport a porfürdőbe

Az élősködő rovarok ellen nyáron nehéz küzdelmet folytat a tenyésztő. Jegyeztem föl sok hasznos védekezési módot az ölfüstöléstől a porfürdők célszerű beállításáig, azonban a férgek ellen beállított porfürdő anyagához újabb tapasztalások szerint nagyon tanácsos igen apróra tört ánizsport is szórni, mert a finom

homokot kivéve, a baromfi porfürdőnek valamennyi anyaga marós, gyulladást előidéző. A fahamú izzadt, nedves bőrön lúgot képez, ami marja a bőrt. Az égetett mészpor a bőrt égeti, amint izzadság, nedvesség éri. A dohánypor csípi a baromfi bőrét. Igaz, hogy a porfürdő tömeganyaga finom, szitált homok, amely közbős és nem maró hatású, de a tapasztalások után mégis nagyon jó hűtő hatása van az ávizspornak és illatától távozik a rovarféle. Ajánlatos tehát a baromfiak porfürdőjébe ávizsport keverni, mely csillapítja a porfürdőző szárnyasok bőrgyulladását, hűti a test melegét forró nyári napokban.

Hosszúra nőtt csirkekörmek

Hosszúra nőtt a csirkek körme, panaszkodnak sokan és kezdik levágni a házi szárnyasok körmeit. Azért nőtt hosszúra a baromfi körme, mert szűk helyen tartják, nincs alkalma kaparni, a körmet elkoptatni az eleségkeresésben. Ha nincs módunkban legelő területet adni a tyúkoknak, miként a tanyákon, akkor a szűk helyen tartott tyúkoknak mesterséges kaparót, kavicsos homokot (sódert) készítsünk. Szórjunk a kisebb baromfiudvarra kavicsos homokot, arra hintsünk szemes eleséget és gereblyézzük bele a homokba, hogy a tyúkok kaparás által juthassanak hozzá. Így nem nőhet meg a csirkek körme és a mozgás egészséges.

Tyúktojást eszik a kutya

Megesett már több alkalommal, hogy a házörző kutya megette a tyúktojást. Szinte leste, hogy a tyúk megtojjon és amint kodácsolva jelezte a letojást, kiment a fészekhez tojást enni. Csapófészeknél ez kizárt dolog. De a közönséges tojóládát is csinálhatjuk elől szűk nyílással, melyen nem fér be a kutya a tojáshoz. Készíthetjük a ládát 70 centi mélyre, hogy a kutya, ha fejét be is bírja dugni, de a tojást a fészekben nem éri el. Egyik híres szeghalmi gazdasszony főtt tojást tett be a tyúk fészkébe, a kutya azon forrón bekapta a tojást és összegette a száját, nyelvét és leszokott a tyúktojás evésről pár nap alatt.

Baromfiszállító láda féregmentesítése

A tyúkszállító ládák féregmentesítéséhez legegyszerűbb eljárás, ha forró lúggal kiforrázzuk a ládát és ha megszáradott, két hétre betemetjük gödörbe a föld

alá. A rovarok az arasznyi vastag homok takaró alól kimenekülnek, a rovarpeték (serkék) 8 nap alatt kikelnek és szintén menekülnek a föld alól, a láda deszkájának minden repedése féregmentes lesz. Két hét után felásuk, a homokot belőle kiürítjük és még egy alapos forrázás után használatba vesszük a féregmentes szállító ládát.

B E F E J E Z Ő

A kiskgazdaság tyúktenyésztésének még százféle gondja-baja van ezeken kívül. Gyerekkorom óta, amit tapasztaltam a tyúktenyésztésről, ide följegyeztem az-
zal a biztos tudattal, hogy az olvasó továbbra is érdeklődik a tudnivalók iránt. Akinek a tyúktenyésztés köréből további szaktanácsra van szüksége, a *Friss Ujság* (Budapest, VI., Nagymező u. 3.) a *Kisemberek Házatája* heti mellékletében mindenkor teljesen díjmentesen kaphat választ.

A Szerző.

TARTALOMJEGYZÉK

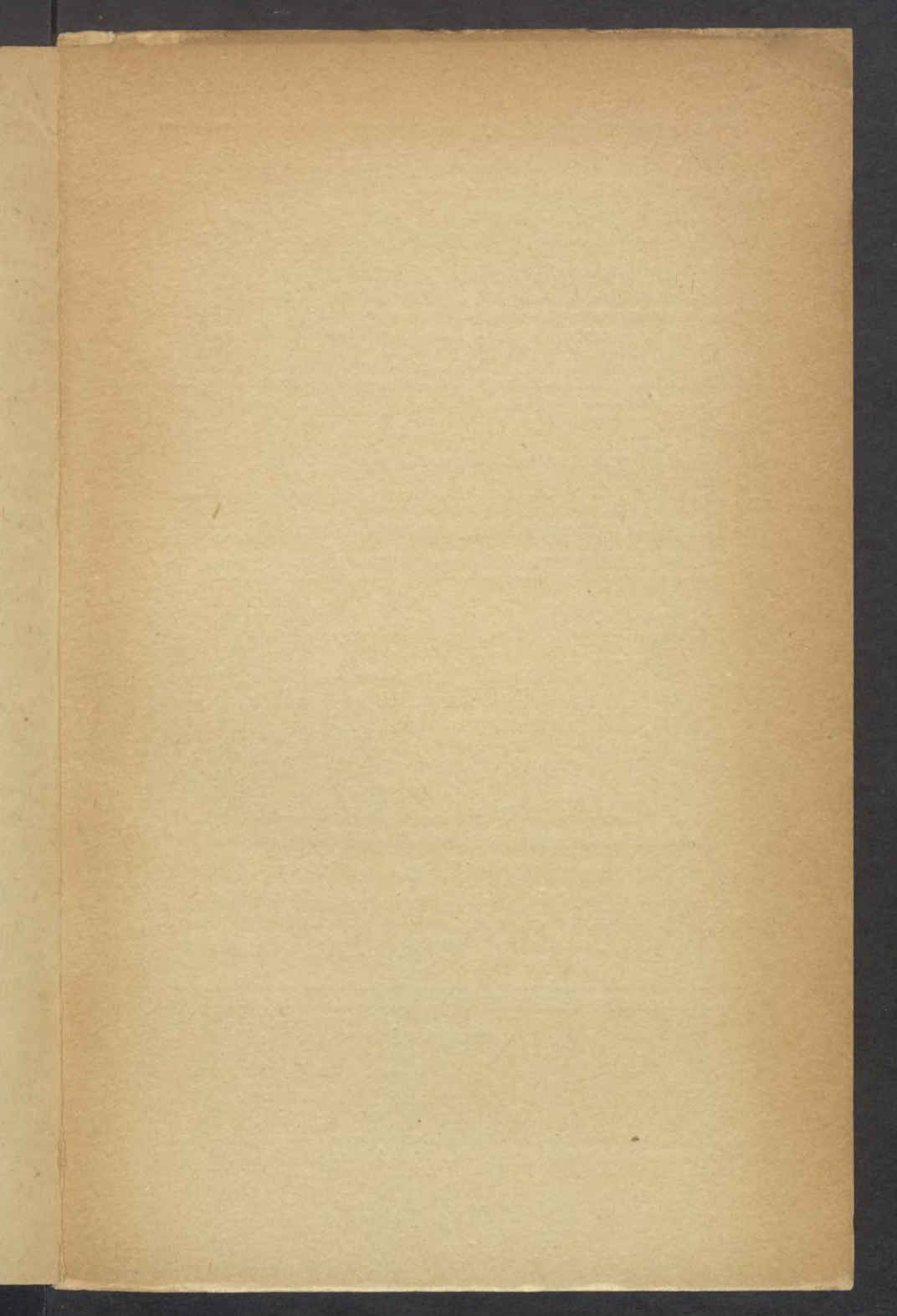
Előszó	3
Száz év a magyar tyúk vérkereszteléséből. — Bráma tyúk. — Kohin tyúk. — Plimut tyúk. — Langsán tyúk. — Viandott tyúk. — Minorka tyúk. — Orpington tyúk. — Bantam tyúk. — Ezüst japán tyúk. — Hollandi tyúk. — Barneveldi tyúk. — Sussex tyúk. — Leghorn tyúk. — Izlandi vörös tyúk. — Erdélyi csórényakú tyúk. — Magyar tyúk. — Magyar és tyúk. — Olasz tyúk. — Magyar borzas tyúk. — Gyöngyös	3—18
Tyúkfajták évi tojáshozama	20
Kisember tyúktenyésztése	20
Tyúkok elhelyezése. — Tyúkol. — Földkunyhó baromfiól. — Baromfiól deszkából. — Az ól fütése. — Fedett porfürdő. — Kaparó.	21—24
Letojató tyúkaszat	24
Tyúktakarmányok. — Szemes eleség. — Gumós és gyökérfélék. — Kevert lágyeleség. — Zöldeleség. — Tej. — Vásárolt tyúktakarmányok. — Száritott cserebogár. — Csont- és tollképző takarmányok. — Takarmányszükséglet egy napra. — Ivóvíz.	25—28
Baromfi-ítató. — Téli baromfiítatás.	28—29
Tyúkbetegségek. — Vesztegzárka. — Baromfivész vagy kolera. — Fertőző nátha. (Roup). — Himlő vagy diftéria. — Bélhurut. — Fehér hasmenés. — Fehérvérűség. — Tyúktífusz. — Tüdőgyulladás. — Csontlágylás. — Csonttörés. — Tyúkok hasmenése. — Keménybegy. — Kőszvény. — Tarajfagyás. — Tarajkosz. — Szemgyulladás. — Gyomorszorulás. — Bélférgek, giliszták. — Tojócső előesés. — Tojászorulás. — Túl nagy tojások. — Szagos friss tojás. — Hártyahéjú tojás. — Tyúktetű. — Tyúkpóloska. — Óvantag-patkincs. — Meszesláb. — Miért eszik a tyúk tollat, papírt, faforgácsot? — Fertőző baromfi-betegségek kötelező bejelentése	29—36

Tojófészek. — Csapófészek. — A tojás kezelése, osztályozása. — Keltető tojások. — Féregmentes tojófészek	— — — — —	36—37
Keltetés. — Rossz kotló. — A kappan mint kotló. — A keltetőgépről. — Csirkék ápolása. — Kappanozás	— — — — —	38—41
Tojás eltartása. — Hűtőházi eltartás. — Jégveremben tartás. — Tojás eltartása hűvösön. — Vízüvegben. Meszesvízben	— — — — —	41—42
Hasznos tudnivalók a tyúktenyésztés köréből. — Miért kukorékol a tyúk? — Verekedő kakasok. — Friss tojás vagy állott tojás? — Tojását megeszi a tyúk. Hordozható tyúktól. — Csapófészek féregmentesítése. — Ánizsport a porfürdőbe. — Hosszúra nőtt csirkekörmök. — Tyúktojást eszik a kutya. — Baromfi szállító láda féregmentesítése	— — — — —	42—45

K É P E K:

1. Bráma kakas. — 2. Kokin kakas. — 3. Plimut tyúk. — 4. Fekete langsán tyúk. — 5. Viandott kakas. — 6. Minorka tyúk és kakas. — 7. Fehér orpington kakas. — 8. Fekete bantam kakas. — 9. Hollandi bóbítás kakas. — 10. Fehér leghorn tyúk. — 11. Vörös izlandi kakas. — 12. Erdélyi csérénnyakú tyúk. — 13. Javított magyar kendermagos tyúk. — 14. Magyar fehér tyúk és kakas. — 15. Magyar östyúk. — 16. Börzas magyar tyúk. — 17. Angol viador. — 18. Spanyol tyúk. — 19. Gyöngyös. — 20. Földkunyhóból tyúktól: I. Alaprajz. — 21. II. Keresztmetszet. — 22. Baromfiól deszkából. — 23. Fedett porfürdő. — 24. Csicsóka gumója. — 25. Cserebogár és pajorja. — 26. Nyári itató. — 27. Tél i itató mécsmelegítésel. — 28. Tyúkpóloska vagy patkincs. — 29. Meszesláb. — 30. Csapófészek. — 31. Tyúkborító drótból. — 32. Hordozható tyúktól.

Ne panaszkodjon tovább,
hogy a házhelytelekbe fektetett pénze után
nincs semmi jövedelme!

OLVASSA ELMÉGMAA

KERTÉSZKEDÉS HÁZHELYPARCELLÁKON

szakkönyvet és biztosítson állandó haszonvételt a pénze után

Ára 60 fillér

Kapható a **FRISS UJSÁG** kiadóhivatalában,
BUDAPEST, VI., NAGYMEZŐ UCCA 3.

Az összeg postabélyegben való beküldése esetén a kiadóhivatal
a könyvet portómentesen megküldi.

Hacmincféle húsételt

készítenek a házinyul húsából. Házi-
nyulat mindenki tenyészthet kis terü-
leten, nagy haszonnal. A

Nyultenyésztés Kátéja

c. szakkönyv ára **60 fill.** Kapható a **Friss Ujság**
kiadóhivatalában, Budapest, VI., Nagymező ucca 3.

Az összeg postabélyegben való beküldése
esetén a kiadóhivatal a könyvet portómente-
sen megküldi.

Könyv- és Lapkiadó Részvénytársaság, Budapest, VI., Nagymező-u. 3.